

"BEVIN SQUARE"

Den 22 februari 1948, Jerusalem, en gatuspärr framför den västliga infarten mot den judiska stadsdelen, två medlemmar av Haganahs civilgarde på vakt. Instruktion: regeringens vagnar och personal är undantagna från obligatorisk kontroll. En regnig morgon, kyligt. Staden vaknade långsamt till en ny dag, som alla andra, med arbete och ängslan och frågor: hur länge, vad sedan? Den sporadiska skottlossningen mellan de arabiska och judiska kvarteren hade upphört i gryningen, det var alldeles stilla och det regnade kallt; nyligen hade glesa snöflingor fallit över Jerusalem men smält innan de hade nått marken.

En pansarbil med polisens kännetecken och tre armétruckar körde upp mot gatuspärren längs Jaffavägen och en uniformerad polis som hängde över tornkanten ropade åt civilgardisterna att öppna bommen. Mannen var omkring 25 år, hade rödligt hy, regelbundet ansikte och blond mustasch; andra uniformerade män körde truckarna av vilka en bar arméns divisionsmärke, den svängda arabiska dolken; lasten var överdragen med pressenning. När gardisterna ville undersöka lasten ropade mannen från pansartornet att han var ansvarig för transpor-

ten, som var destinerad till arméns Allenby-förläggning, och sade att de skulle raska på. Den vakt som svängde upp bommen kom väl ihåg hans ansikte och kunde senare under förhören säga: "Jag har arbetat fem år för engelsmännen och jag känner igen en engelsman när jag ser en."

De fyra vagnarna körde genom spärren, fortsatte längs Jaffa road, svängde in på Ben Yehuda, Jerusalems stora affärsgata, och stannade i hörnet av Hillel Hachohen, utanför Palestine Discount Bank. Männen hoppade ner från truckarna som fortfarande stod med arbetande motorer och började famla under pressenningen. Några tidiga fotgängare stannade och betraktade dem på avstånd. Klockan var nära halv 7 på morgonen.

Den uniformerade mannen ropade en order och männen sprang fram till pansar bilen och hoppade upp. En nattvakt från banken kom plötsligt springande emot dem, men föll för ett revolverskott; sedan stängdes pansarluckorna och vagnen körde utför Ben Yehuda och svängde krängande in på en sidogata. Någon av de kringstående ropade: "Spring för livet!"

Efter några sekunder skakades hela staden av en väldig explosion som fullständigt krossade de sprängladdade truckarna, lyfte upp moln av murbruk och jord, grävde sig djupt ned genom asfalten, blåste tegelpannorna från hustaken över hela området och ekade länge med återskallet från fallande sten och det stänkande ljudet av glas som föll från de trasiga fönsterbågarna och splittrades mot gatan.

En ofantlig tryckvåg rullade som en orkan över

hela Ben Yehuda, bröt fram genom sidogatorna, bultade sönder dörrar, krossade de stora butiksfönstren, hackade sönder porslin och möbler på kaféerna, sopade ner pappkartonger från hyllorna, piskade bland tyger och hattar, kastade orientaliska mattor mot väggen, dansade slamrande bland bleckvaror, klämde sönder dockor, krossade bankdiskar och blåste notblad och kolorerade vykort som svärmar av uppskrämda fåglar från de sönderslagna monstrarna.

När dånet från explosionen efterträddes av bullret från de störtande husen, och medan bankpapperen ännu fladdrade runt, körde pansarvagnen undan orkanen genom de trånga gatorna, kom ut på boulevarderna och nådde gatuspärren vid den västliga infarten. Samma polisman svor åt civilgardisterna att öppna bommen och svängde rasande maskingeväret emot dem; andra polisvagnar var redan synliga inom den judiska staden, alla som var på benen denna morgon började strömma mot Ben Yehuda lydande katastrofens rop. Pansarvagnen körde genom spärren och försvann med högsta fart längs huvudvägen mot Jaffa. Ingen såg den mera.

De jerusalemska husen är inga korthus, de är stabilt uppförda av sandstensblock, järnbjälklag och betong, och de gav långsamt vika för det väldiga trycket, remnade, skälvde, gungade, och under de sekunder som förflöt innan bjälklagen rasade och murarna störtade in, hann många människor undkomma den säkra döden. Ett trettiootal personer, bland dem hotellägaren Warshawsky och hans

familj, räddade sig från det störtande Atlantic Hotel, från Amdursky Hotel lyckades personalen föra ut nästan alla invånare före raset; men många överraskades av explosionen sovande och lyckades aldrig ta sig ut genom regnet av spillror och glas. När summeringen över förlusterna gjordes några dagar senare konstaterades 55 dödade och 200 sårade, av dem 60 svårt.

De krossade byggnaderna hade störtat med hela sin massa över Ben Yehuda som plötsligt påminde om en gata efter bombanfall. Branden började gripa omkring sig medan skriken från de skadade och inneslängda ännu hördes från ruinerna, och brandskyddet började arbeta med bistånd av arméns sprutvagnar och trängkårens tankbilar som förde fram vatten till olycksplatsen. Från de sönderslagna husen fortsatte folk att klättra ned utför stuprännor, utför trasiga trappträcken och hopknutna lakan för att sätta sig i säkerhet, och på gatan stapplade halvt bedövade människor runt med huvudena bultande efter smällen och utan att göra sig reda för vad som hänt eller vart de skulle ta vägen. Små förbandsplatser inreddes i de skadade butikerna, de första sändningarna av blodplasma anlände från arbetarfonden och magasineras i kylskåpen på det sönderslagna Lucullus-kaféet, från lasaretten kom kirurger och sköterskor, ambulanser från judiska sanitära organisationer och från armén började föra undan de skadade och de omkomna.

Mandatregeringens åtgärder denna morgon präglades av ovanlig beredvillighet och snabbhet. Trup-

per från Highland Light Infantry kommenderades omedelbart att besätta ställningar inom arabkvarteret Sheikh Jarrah, varifrån arabiska krypskyttar och granatkastare blockerade den enda vägen till judiska Hadassah-lasarettet på Mont Scopus; truperna hade order att provisoriskt säkra vägen för transport av sårade från Ben Yehuda. (Tidigare hade regeringen mottagit många enträgna framställningar från judiska sanitära myndigheter att avbryta de arabiska anfällen mot denna väg, men avvisat dem med förklaringen att "vanliga humanitära hänsyn borde vara ambulansernas bästa skydd mot arabiska anfall".) En kommuniké från regeringen, utgiven på förmiddagen, meddelade att all den utrustning som Jewish Agency hade begärt för räddningsarbetet vid Ben Yehuda hade detacherats till olycksplatsen och att regeringen för övrigt var beredd att bistå med vad den kunde. Denna åsyn av regeringens kraftutveckling skulle ha varit fascinerande för många judar, om inte brandröken från Ben Yehuda och de första envisa ryktena om sprängningen hade förtagit intrycket av dess spontaneitet; man antog att regeringen sökte gardera sig mot väntade beskyllningar genom att använda sina stora resurser där nödvändigheten fordrade deras insats.

De alarmerande ryktena om engelsmännens ansvar hade redan dragit som en löpeld över staden, och några timmar efter katastrofen visste inte bara Jerusalem utan också Tel Aviv och Haifa om huvuddragen av det skedda. Från ansvariga judiska kretsar riktades hittills inga öppna anklagelser mot

ordningsmakten, *Palestine Post* rubricerade: "Street bombed by uniformed men in army convoy." Men ryktet hade gått före tidningen.

Tre veckor före katastrofen, den 2 februari, hade under samma förhållanden en sprängladdad armétruck kreverat utanför *Palestine Post* och skadat över 20 personer, förstört tryckeriet, ödelagt inredningen; uniformerade män hade även denna gång observerats på platsen, men de undersökningar som regeringen hade inlett fortgick fortfarande utan resultat, när 55 människor på Ben Yehuda sändes från sängen till kyrkogården. De förödande krevaderna och de ömkliga processionerna av sörjande till judiska gravar var bara enskilda reella faktorer i denna tavla; man frågade sig ofta om inte regeringens kompakta nonchalans och förvaltningens tröghet, undanflykterna och förhållningarna, allt detta som sammanfattades under beteckningen "fientlig neutralitet", verkade mera ödeläggande på den judiska känslan än krevaderna själva.

Det utmärkande för det judiska samhällets hållning under dessa förhållanden, det historiskt viktiga, var inte extremisternas desperata kamp som gav sensationella ekon världen över, utan den envetna disciplinen och uthålligheten hos den judiska majoriteten och den judiska ledningen, faktorer som var svåra att skönja utanför Palestinas gränser men som inte dess mindre spelade en avgörande roll. Om regeringens politik rymde en önskan att provocera judarna till oöverlagda aktioner (mandatet hade många fasetter) för att därmed framställa hela sionismen som en rörelse av desperados

och terrorister, farliga för säkerheten och freden (den arabiska propagandan gick ibland klart på denna linje), måste man konstatera att sionisterna lyckades motstå dessa provokationer och svälja dessa utmaningar och därmed också anklagelserna för förräderi och defaitism från sina egna, och fasthålla vid den konstruktiva linjen under förhållanden där det judiska samhället åt alla håll måste värja sig mot de destruktiva krafternas angrepp.

Efter sprängningen av Ben Yehuda avböjde Jewish Agencys talesman att göra några kommentarer angående ansvaret för detta dåd och bad korrespondenterna dra sina egna slutsatser. Den förhärskande meningen inom presskvarteret gick ut på att attentatet hade förövats av brittiska desertörer, av terrorister inom förvaltningens egna led, av Mosley-anstuckna fascistiska element inom polisen, som hade beslutat att ge judarna några sura månader före regeringens sorti. Reellt underlag för sådana antaganden saknades inte. Araberna hade redan första dagen och senare genom Palestinas arabiska kommitté avsvurit sig all delaktighet; sådana förklaringar kunde tas för gott redan därför att araberna knappast skulle ha av sagt sig äran av en lyckad bombkupp om det hade varit deras avsikt att arrangera en sådan stöt. Uniformerade män hade också observerats vid sprängningen av *Palestine Post*, och Haganah hade senare meddelat att det judiska underrättelseväsendet kände namnen på de personer som hade ordnat tidningskraschen och visste var de gömde sig (hos araberna); metoden och utrustningen, mängden av sprängämnen och de

samstämmiga vittnesmålen pekade också i samma riktning.

Efter sprängningen av Ben Yehuda bemötte mr Stubbs på regeringens vägnar summariskt dessa "förhastade anklagelser" och förklarade att undersökningen av *Palestine Post* inte hade givit några belägg för dem och att "det faktum att förövarna bar uniform egentligen bevisade föga". Vid denna tidpunkt var de brittiska myndigheterna underrättade om att två pansarbilar hade bortförts av desertörer från polisen, men hade inte funnit något skäl att varsko judarna om det.

Faran för desperata svarsaktioner särskilt från de judiska extremisternas sida blev akut efter Ben Yehuda, och de judiska kommunikéerna som förut hade uppmanat befolkningen att inte skära hela poliskåren över en kam, måste denna gång publicera en enträgen appell att undvika våld: "Försvåra inte situationen genom oansvariga handlingar! Låt ingen understå sig att gripa lagen i egna händer!" Samtidigt meddelades att en judisk utredningskommitté av kända jurister skulle uppställas för att på egen hand fullfölja undersökningen, samla allt material om dådet och säga sin åsikt; detta var allt man kunde göra, men man fann sig föranlåten att göra det, därför att man inte längre hyste något förtroende för officiella undersökningar, bedrivna av regeringen mot regeringens folk.

Olusten att handla organiserat framkom också av regeringens första kommuniké om bombdådet, utfärdad redan första dagen (när inga undersök-

ningar hade hunnit påbörjas och när judiska myndigheter ännu varnade för förhastade slutsatser om ansvar), en undanmanöver med försök att förhandsvis fria regeringens folk från misstankar och med udden riktad inte mot förövarna utan mot vittnena: "Med hänsyn till antydningarna att de personer som utförde våldsakten sågs bära polisens eller arméns uniformer framhåller regeringen att den betraktar det som otroligt att medlemmar av säkerhetsstyrkorna skulle vara skyldiga till en sådan handling." En deklaration från Olympen.

Men omedelbart efter explosionen, medan tegelpannorna ännu rasade från de avblåsta taken och medan massan av alarmerade människor med hackor, brädstumpar och med blotta händerna grävde bland det hoprasade bråtet på Ben Yehuda, hördes redan de första upphetsade ropen, riktade mot några brittiska poliser som hade uppenbarat sig på platsen för dådet: "Ni gjorde det!" skrek enstaka röster bland mängden. Ett kortvarigt tumult uppstod när några män upptäckte hur en av poliserna tog upp en dammig uniformsmössa från marken och en polisrevolver som någon tappat och försökte avlägsna sig med föremålen; man störtade sig över polisen och ryckte ifrån honom revolvern och mössan, som sedan med vrakdelar från de sprängda truckarna och annat material överlämnades till utredningskommittén. Misstänksamheten växte med indignationen och olusten, och från Jewish Agency kom en order till barrikadvakterna att hädanefter undersöka alla brittiska transporter på väg genom den judiska staden och kräva legitimation. På efter-

middagen kom en regeringsorder till de brittiska styrkorna att utrymma Jerusalems judiska stadsdel och förflytta sig innanför säkerhetszonernas spär-rar. Några timmar senare började de första skotten knalla på gatorna.

Irgun Zvai Leumi besvarade sprängningen med omedelbara stridsparoller. Organisationens radio, Det Kämpande Sions Stämma, stämplade "Farrans kungadöme" och mandatregeringen som direkt ansvariga för dådet och kallade till kontraslag längs hela linjen: "Med smärta och sorg blottar vi huvudet inför våra bröder, systrar och barn, som har fallit offer för Bevins agenter. Vi svär att utkräva vedergällning på fienden som ödelägger vår nation och mördar våra barn. Order har givits till alla Irgun-officerare att med största hast besvara varje våldshandling av den brittiske fienden. Vi skall betala igen."

Innan dagen var till ända hade Jerusalems gator förvandlats till slagfält där grupper av beväpnade extremister under skydd av granatkastare och kul-sprutor gick till anfall mot de brittiska posteringarna och mot brittiska patruller längs gränsen till spärrzonen; vid mörkrets inbrott insattes armé-tanks och pansarbilar mot extremisterna som möttes med störtskurar av eld, medan affärer och kaféer slamrande fällde sina ståljalusier, medan civila flydde för att söka betäckning för kulorna och medan nya sårade och döda fogades till de tragiska listorna från morgonens kaotiska scen.

På King George avenue stoppades en armébil av automatelden och tre engelsmän stupade, medan

en fältpräst undkom sårad; utanför Italian Hospital sprängdes en transporttruck av en mina som dödade sex soldater och sårade ytterligare sex. Ett förband från Irgun stormade fram mot Mahne Yehudas polisstation som svarade med rasande eld och kallade tanks till förstärkning, och en judisk kvinna dödades och fem andra judar sårades när en stadsbuss oväntat körde in i korselden; vid polisens högkvarter och centralfängelset rasade andra elddueller mellan Irgun och briter, och kulorna rikoschetterade gnällande från asfalten, medan klungor av folk som överraskades av elden på hemväg från arbetet kastade omkull sig eller sprang för livet sökande efter skydd; utanför Jewish Agency började plötsligt två brittiska pansarbilar skjuta mot barrikadvakterna som svarade med skott och några salvor strök mot det judiska högkvarteret; från baksidan av Jewish Agency, där den brittiska säkerhetszonen kilformigt trängde in bland Rehavia-kvarterens moderna stenvillor, knallade också skott och några kulor kom sjungande in genom fönstren.

Hela den judiska staden lystrade upphetsat och oroligt, gömde sig bakom förbommade dörrar, ängslades, rasade, avvaktade, förbannade nuet och bad för framtiden. Polisens alarmsirener tjöt över slagfältet gång på gång, som de hade tjutit denna morgon när explosionen rullade över staden, och från polisforten sprutade elden mot varje punkt där andra skott knallade och stridsgrupper rörde sig. Luften blev genomspunnen av vapnens elastiska knallar och kulornas visslingar, gatorna tömdes,

ljusen släcktes i fönstren och försenade vandrare sprang i etapper från port till port genom eldzone för att ta sig fram till sina hem.

Hela denna dag och efter mörkrets inbrott, hela natten och nästa dag, fortsatte oavbrutet det envisa räddningsarbetet bland de hoprasade husen på Ben Yehuda som under natten upplystes av många strålkastare och lampor. Rep hade spänts över gatan för att avspärra den hemsökta platsen och bullret från pneumatiska borrar och många spadar och spett blandade sig med smällarna från eldvapen som iband knallade mycket nära. Vid de provisoriska kantinerna fortsatte kvinnornas aktion att dela ut smörgåsar och apelsiner till de hemlösa som bland spillrorna sökte efter resterna av sin egendom, och över hela staden öppnades judiska hem för vem som helst från den ödelagda gatan, vänner och främlingar, med samma anda av spontan hjälpvilja och solidaritet som har präglat många nationer under hemsökelse. Fastän hela gatan var täckt av glassplitter från de krossade skyltfönstren öppnade nästa morgon många skadade affärer "business as usual" med resterna av sina skövlade lager; man rapporterade inte ett enda fall av stöld.

Den upphetsade skjutningen fortsatte även denna dag. En brittisk armétruck som eskorterade en motoriserad kran på väg till Ben Yehuda sprängdes av en handgranat på Jaffa Road och tre briter sårades, varpå soldaterna från andra vagnar började skjuta omkring sig, och glasregnet från krossade fönster föll åter mot gatan; sedan gjordes en storrazzia inom kvarteret och armén trampade

genom våningarna som en armé brukar trampa, med gevärskolvorna före och rymliga fickor. Ett skyttegång från Sterngruppen öppnade eld mot en armépost på gränsen till säkerhetszonen och svarselden strök över en gata där en hop skolbarn på hemväg måste kasta sig ned för att söka skydd, medan några civila ropade åt Sternmännen att sluta; sedan upphörde elden från båda sidor, därför att barnen måste hem, men kort därefter började kulorna från en polispost hagla ned över Sionstorget och folk sprang igen. En anonym telefonröst, som förklarade att ett av Rehavia-husen hade minerats, drev ut en hel del folk på gatan, och när kvarteret sedan plötsligt besköts från säkerhetszonen dödades ännu en kvinna, Vita Melamede, norske konsulns syster; en kvinna blev sårad när en granat sprängdes under en brittisk truck utan att skada trucken; andra offer rapporterades från flera kvarter, men det var svårt att avgöra vem som sköt och varför och åt vilket håll. Livet var eländigt och grått. Kyliga hjälplösa snöflingor dansade för vinden och dog i luften. Sirenerna larmade.

Och hela tiden pågick som vanligt de arabiska anfällen mot den judiska staden som åter förlorade en pansarbuss, sprängd av en elektrisk mina framför arabkvarteret Katamon; passagerarna flydde under eld och Haganah kontraslog, medan andra bussar stormades av araberna och sköt sig igenom attacken. Några korrespondenter som var på väg till Press Communication Centre för att telegrafera kom fram blödande, skadade av splitter från den arabiska maskingevärselden som under flera tim-

mar slamrade från höjderna kring Yemin moskén. Från andra avsnitt av Palestina rapporterades nya angrepp och offer.

Efter hand började striderna mattas utan att ha uppnått något annat mål än att ge utlopp åt raseriet och vandan. Brittiska styrkor utrymde Mahne Yehudas polisstation inom den judiska staden och sionistflaggan hissades på stationen. Dagen efter Ben Yehuda gav Haganah order till sina förband att med all makt motsätta sig fortsatta oansvariga akter av vedergällning, och slagsmålet efterträddes av ett anspänt, förbittrat, stumt lugn längs demarkationslinjen mellan brittiska och judiska zoner.

*

När rapporterna om katastrofen vid Ben Yehuda nådde Tel Aviv, utlöste de samma känslor av förtvivlan, bitterhet, besvikelse, harm som hade dragit fram över Jerusalems gator med brandröken från krevaden. Svårare var att finna uttryck för den chockartade förvåning som behärskade mig intensivt under några timmar, sedan jag hade fått del av nyheten. Det föreföll som om det judiska sinnet kunde reagera impulsivt och starkt i alla riktningar utom just denna: att känna förvåning över nya förölämpningar, slag, besvikelser, orättvisor. Ingenting som omvärlden kunde göra dessa människor tycktes kunna förvåna dem längre, därför att den stora majoriteten av dem ända sedan sina tidigaste år hade lärt sig att leva mänskligt på undantag, att vara de utsatta, de skyddslösa, de som fick örfilarna. Först när slagen kommer känner man vilken

oerhört hård, nötande skola judendomen har genomgått, och vilken sinnesstyrka dessa erfarenheter har fostrat hos den.

En palestinsk kollega, polsk jude, citerade en gång under ett samtal några rader av Ilja Ehrenburg, med vilka denne hade börjat en av sina sista frontrapporter från det stormade Berlin: "Jag har avverkat hela vägen från Stalingrad till Berlin. Jag har sett många nationers tårar. Men jag har ingens sett judiska tårar, därför att judarna har glömt hur det är att gråta."

— När jag läste dessa rader, sade journalisten, visste jag att endast en jude kunde ha skrivit dem.

Bomben mot Ben Yehuda utlöste inte heller här några judiska tårar. Det var mycket folk i rörelse överallt på Tel Avivs gator, och stämningen var tung, det bubblade någonstans inom denna folk-massa och man hörde upprörda rop. Flockar av ungdom med harmsna ansikten skymtade, på Mograbi-torget rådde stor trängsel, och en högtalarbil banade sig långsamt fram genom massan. Några bekanta skymtade, men man möttes och skildes utan många ord. Ryktet om händelsen hade nått alla, men ingen hade lust att kommentera den.

Den utomstående däremot, med alla sina västeuropeiska komplex och sin övertygelse att det fanns saker som inte kunde hända, vandrade vidare på dessa gator med en vämjelig känsla att vara bedragen, utplundrad och ensam. Det var som om man länge hade burit något i händerna och känt det steg för steg glida undan och slutligen hade tappat det och sett hur det krossades; det var som

om en stor konstruktion hade störtat ihop och gått sönder, som man var mycket angelägen om att den inte skulle stöta ihop och gå sönder, en föreställning, ett förtroende, ett lugn. Man betraktade bitarna med förvåning och kände sig djupt personligt berörd, perplex, olycklig, fattig och alldeles hjälplös. Det måste kännas precis så när man säger att marken rycks bort under fötterna på en, när man plötsligt blir hängande ensam mellan himmel och jord, gungad av en kall vind.

Denna avskyvärda känsla av inre kaos varade flera timmar sedan den förste meddelaren hade berättat: "Engelsmännen har sprängt Ben Yehuda, det är ett femtiotal döda." Jag var olycklig som ett barn och min hustru tröstade mig, min judiska hustru, som besökte Palestina för första gången men som instinktivt besvarade den judiska gemenskapens känslor inför slaget och var besviken och ledsen, men inte förvånad. Vi fortsatte länge att vandra omkring på gatorna som vilsegångna, och runt om oss brann Tel Avivs tusen ljus som förut, men kvällen var tom. Efter hand krympte förvåningen ihop till en liten kylig klump som stack sig undan någonstans inom en och aldrig gick bort mera. Man kallar det erfarenhet, men sådana erfarenheter gör en människa inte rikare, de plundrar ut en.

Vi beslöt att bege oss till Jerusalem så snart som möjligt.

Men det dröjde nästan en vecka, innan vi kunde anträda resan. Trafiken på vägarna rörde sig mycket långsammare nu än för en månad sedan, de

arabiska anfallen hade blivit mera organiserade och tyngre och formade sig synbarligen till en samlad ansträngning att helt avskära förbindelsen mellan Jerusalem och kusten. Allt oftare inträffade att stora pansarkonvojer måste slå sig igenom till Jerusalem efter att under timmar ha uthärdat arabisk eld, eller uppge försöket att uppnå staden och vända tillbaka på halva vägen, sedan pansarsonderna hade rapporterat arabiska bakhåll. De engelska kontrollerna hade också upphört, och Haganah kunde effektivare organisera vägeskorterna utan att riskera sammanstötningar med polisen.

Det var en skimrande solig morgon och vinden förde med sig doften av mandelblom från trädgårdarna, när konvojen stannade på en förstadsgata utanför Tel Aviv för att invänta rapporter från pansarbilarna som kände sig för längs Jerusalem² vägen. Konvojen väntade nära en timme och denna gång som vid andra uppehåll började gissningarna om vägen var blockerad och om man trots den långa dragkampen om biljetterna dock skulle få återvända hem. Folk stod i solskenet utanför bussarna och drack kaffe och thé som gatuhandlare ivrigt bar omkring på mässingsbrickor från en vagn till en annan. Några nya pansarbussar med tyngre och stabilare konstruktion syntes i konvojen, de liknade långa ryggåsstugor med snedskurna pansartak som skyddade mot handgranater och träffar från höjderna. Vår buss var av den äldre provisoriska typen utan skydd för taket, som var av bleckplåt, och man satt i den ungefär som i en öppen låda.

Medan bussarna stod där, färdiga att starta, kom plötsligt en mycket liten parvel inklivande till oss och stannade innanför dörren. Han var inte över sex år, pojklortig och fräknig, och han höll ett långt hebreiskt tal till oss och hötte mellan de eftertryckliga fraserna mycket energiskt och hotfullt med sin solkiga knytnäve, stor som ett gråpäron. Alla smålog åt honom, och en medpassagerare talade om för mig att pojken hade sagt, att om man bara lät honom följa med den här bussen och gav honom en automatbössa att skjuta med, skulle han nog försvara oss. Det lät fint.

På vägen mot Rehovot långt söder om arabzonen passerade transporten några djupa apelsinplantager och citronlundar, stora judiska odlingar, där man kunde fara med alla pansarluckor öppna och betrakta de praktfulla fruktbollarna som lyste som solar överallt i den täta grönskan. Vägen var nyanlagd och så trång att trädgrenarna från båda sidor skrapade mot pansarplåten. En av bussarna körde fast i sanden, och under pausen hoppade vi av, klättrade över det låga stängslet in bland apelsinträden och började plocka fickorna fulla med frukter och kastade hela klasar av dem genom den öppna bussdörren in till de andra. Ingen opponerade sig mot sådant, det hände ofta att farmarna själva kom emot konvojen med några korgar fulla av apelsiner och stjälpde dem frikostigt in i bussen där passagerarna sedan delade upp dem mellan sig.

Vårsolen brände från en alldeles klar himmel, det var vindstilla mellan träden och förunderligt tyst; långt borta på en åker arbetade några män i

vita linneskjortor med sneda ryska kragar och vita slokhattar, knallröda vallmon prunkade mellan träden som brokiga fjärilar, humlorna surrade, luften var full av dofter. Platsen inbjöd att stanna. Konvojen fortsatte.

Vid utfarten från den kubistiska staden Rehovot stod bussarna ännu en timme medan nya patruller skickades ut mot bergsområdet som reser en vall framför Jerusalem. Ungdomar från Haganah trängdes framför en kiosk för att köpa smörgåsar och mjölk. Man skymtade många unga kvinnor bland dem, sporttränade starka flickor med öppna skjortkragar och automatpistoler över axeln och magasinen putande i byxfickorna, flickor med klara ögon och mjukt vågigt hår som glänste i solen. Inte långt från kiosken stod deras patrullvagn, en trång pansarlåda byggd över ett Dodge-chassi, med öppna takluckor där pipan på ett Bren-gun skymtade fram.

Det var i slutet på februari. På tre månader hade inte bara hela det judiska samhället förändrats och hårdnat, utan också dessa ungdomars liv, som inte längre pendlade mellan skolbänken och hemmet, utan förde dem beväpnade längs attackerade vägar, långt hemifrån. För tre månader sedan hade denna konflikt ännu liknat ett grymt upptåg, bussarna hade fått sina fönster utslagna och utrustades med skyddsnät mot de stenar som araberna från Ramleh använde under sina första attacker mot den judiska trafiken. Judarna beväpnade sig också med stenar för att inte stå vapenlösa när anfallet kom, och engelska patruller begärde att bussarna skulle köra utan sten.

— De stannar här, svarade en Egged-chaufför, som hade samlat ihop en försvarlig stenhög vid sina fötter. Jag fick dem i Ramleh igår, och idag tänker jag lämna dem tillbaka.

Bussen hänskrattade och patrullen försvann. Men det hade hänt för tre månader sedan. För dagen var pansarplåt och maskingevär ännu en lösning. Det skulle bli svårare. Flickorna visste det, men de fortsatte att borsta håret så att det lyste i solskenet.

När transporten rullade upp på chaussén långt öster om Ramleh och närmade sig Bab el Wad stängdes alla pansarluckor och dörrarna reglades inifrån, och det blev med ens halvmörkt i bussen. Bab el Wad var inte längre kontrollplatsen där man gömde undan vapen, det var en port till den farliga zonen, den ödesdigra "tjugonde kilometern", som under de senaste veckorna ofta hade omnämnts i samband med dödsrapporter från vägen.

En av pansarluckorna var över min axel och jag gläntade på den och tittade ut. Arméns postering var evakuerad, vägsparren borta, barackerna övergivna. Den engelska sortin hade börjat vid nyckelpunkterna, och Jerusalemvägen var blottad, återstod arab mot jude, och det gjorde den palestinska ekvationen enklare än förut, men också hårdare. Vägen började stiga mot det första bergspasset och eskortmannen tecknade åt mig att stänga luckan. Den trånga fyrkanten av solbelyst landskap försvann med en smäll.

Skotten hördes avlägset och halvt överkligt genom plåten. Över axlarna på de andra såg jag

hur Egged-föraren fällde ned pansarsköldarna framför vindrutan helt, så att endast den smala siktspringan i själva plåten återstod framför ögonen, och genom denna springa syntes en sektor av landskapet nästan förstörad, som när man betraktar ett föremål genom ett nålstick i ett papper. Rakt framför bussen gungade det svartlackerade taket på en personbil, som fördes av en brittisk marin-officer (han hade anslutit sig till den skyddande konvojen), längre fram rörde sig den gråmalade bakdelen på nästa buss, och sedan skymtade en utdragen rad av fordon som man kunde se i perspektiv varje gång vägen svängde.

Skotten kom närmare och tätade, man hörde det oregelbundna smattret från många gevär och de hackande serierna från kulsprutor och lätta vapen, men inga minor. Eskörtens folk var redan i strid och elden hade nått de främsta pansarbussarna. Konvojen fortsatte sakta, vägen bar kraftigt uppåt. Ingen yttrade något i bussen, och ansiktena var orörliga, inåtvända, väntande, alla lyssnade. Man kunde slutligen bara vänta: inte stanna, inte fara tillbaka, inte stiga av, bara vänta och röka och lyssna. Allt närmare för varje meter av vägen, allt flera vapen någonstans ovanför oss, där man inte kunde se dem. Bussen sög upp alla ekon som en svamp, det var omöjligt att orientera sig. Föraren satt framåtlutad över den väldiga ratten, ivrigt kisande genom springan framför sig, motorn stönade. Ännu närmare. Jag lade armen om min hustru, tryckte henne intill mig och såg att en kvinna på hennes andra sida hade ögonen fulla av tårar och

munnen halvöppen; en yemenitisk judinna, fattig och sliten, med en schalet virad om det gråsprängda håret. Ögonen var som två förtvivlade, gränslöst skräckslagna utropstecken i hennes bruna ansikte.

Det lät plötsligt som om någon utifrån hade kastat en näve småsten mot bussen, det rasslade och smattade: tra-ta-ta-rra-ra! och sedan några sekunders paus och sedan igen detta häftiga ihållande smatter, som om någon påträngande och främmande hade knackat mot plåten med hårda fingrar och velat komma in, men inte kunde. Bussen var en ekande plåtbuk och därinne var halvmörkt bakom de nedfällda sköldarna och kvavt av solvärme. Kulorna från ett maskingevär smällde och rikoschetterade mot pansarsidan som småsten och hela vagnen var full av hårda, knäppande ljud som sköljde över den, än från den ena sidan, än från den andra. Det är svårt att föreställa sig att verkliga stålmantlade kulor plattas till mot plåten alldeles bakom ryggen på en. Dunklet skärpte känslan av överklighet.

Sedan kom en skarp vinande smäll alldeles över våra huvuden och det började regna tunna grå flagor som lade sig som stoft på hattbrättet och axlarna. Ett upprivet hål, stort som en kaffekopp, gapade över oss, där en gevärskula hade slagit igenom det dubbla takblecket; det var lackfärgen som regnade från taket.

Genom hålet föll en solstråle in, intensivt ljus i halvdunklet och full av svävande dammkorn, och Haganah-soldaten som posterade bredvid föraren slog plötsligt upp en pansarlucka på vår sida och

började skjuta, kisande mot solen över automatpistolens pipa. Patronhylsorna sprutade från hans vapen och föll ned i knäna på de närmast sittande. Föraren vinkade åt oss att böja oss ned ännu mera, och det smattrade igen med rasande stackaton mot bussens sida. Den yemenitiska kvinnan satt hop-sjunken med huvudet nedborrat mellan knäna på en medpassagerare och hennes rygg skakade av snyftningar. Hon var gränslöst, hysteriskt rädd. Min hustru satt vänd ifrån mig och höll om henne med båda händerna, och mannen som hon sökte skydd hos strök henne lugnande över håret och sade något på hebreiska, som jag inte förstod. En annan kvinna snyftade bakom oss, folk drog upp axlarna och böjde sig allt djupare ned, och längst bak i bussen satt två ungdomar med armarna om varandra, tillbakalutade i ett hörn, och småpratade som om de hade varit alldeles ensamma under månen och det aldrig hade varit något krig. Bussen var full av dånande ekon från Haganah-mannens vapen.

Hela kolonnen hade stannat och skottväxlingen tycktes stryka som löpeld över vägen, man urskiljde de skallande serierna från transportens maskingevär och de avlägsna eldfontänerna från arabernas vapen, hela tiden interfolierade av de klatschande smällarna från många gevär. Gång på gång trummade det mot bussen, och ännu en man med en långpipig revolver stod på bussens andra sida och sköt genom en lucka mot någonting som vi inte kunde se. Landskapet verkade diffust och grått, sett genom den smala ljusspringan framför föraren,

och i denna sektor skymtade plötsligt en annan pansarbuss, som långsamt körde förbi oss och stannade vid sidan av personbilen, som en elefant, skyddande den lilla vagnen med sin massiva kropp. En gammal arbetare satt framför mig. Under en paus i skjutningen räckte jag honom en cigarrett och han tackade med fingret mot mösskanten; jag frågade "afraid?" och han skakade på huvudet med en fatalistisk åtbörd: man lever bara en gång, dör bara en gång. Solljuset strilade in som förut genom det runda hålet över våra huvuden, och skotten fortsatte att hagla.

En befriande känsla spred sig i bussen, när vagnarna plötsligt satte sig i rörelse och började krypa uppåt. Haganah-mannen bytte magasin på sitt vapen, blåste röken ur pipan och nickade förnöjt åt oss, klappade pistolen. Men ingen berättade vad de hade sett utanför, och vi hade inte sett någonting. Bakom mig sade plötsligt en man på tyska till den gråtande kvinnan:

— Seså, det är inte alls farligt! Var inte ängslig, vi är snart framme. Och hålet däruppe i taket har inte alls blivit nu, jag har sett det hela tiden, det är ett gammalt hål.

Hon skakade gråtande på huvudet. Men när en halvtimme hade gått utan att någonting hände började hon småle misstroget, och när Jerusalems första gråa hus blev synliga och pansarsköldarna öppnades, var hon beredd att tro honom: att hålet hade funnits där från början och att det inte hade varit så farligt. Jag borstade färgflagorna från kavajen och sade ingenting.

Hela episoden omtalades nästa dag på fyra rader av *Palestine Post*: en passagerarkonvoj hade kommit igenom från Tel Aviv, vid Bab el Wad hade konvojen blivit häftigt beskjuten (got a hail of fire), ingen hade skadats. Men följande dag hade ordinarie transporten sju döda.

*

Jerusalem var svårt att känna igen när vi vandrade med vårt bagage från busstationen mot hotellet, förbi den nyligen så brokiga och vitala Ben Yehuda street. På några veckor hade stadens ansikte förändrats från dåligt till sämre, och förändringen inskränkte sig inte bara till den sönderslagna gatan som såg ut som om en kvartersbomb från krigsåren hade slagit ned mellan husen. Människorna verkade också mycket tröttare än förut, missmodigare, mera härjade, atmosfären var mättad med konflikt och fientlighet, olust och tristess. Det ymniga kalla vinterregnet föll över staden och rev med sig strömmar av betongdamm och lera utför Ben Yehudas rännstenar. Skor och kläder blev våta och tycktes aldrig kunna torka igen i denna fuktiga kyla.

Mellan mandatregeringens kanslier som beredde sig att stänga och de judiska organisationernas byråer, där den nya provisoriska förvaltningen timrades ihop med febril brådska, öppnade sig en djup klyfta av ömsesidig misstro som numera överbryggades endast av de formella nödvändigheternas krav. De undersökningar som judiska myndigheter hade inlett efter bombdådet fortskred hastigt men

synbarligen in absurdum, därför att ingen som hade med undersökningen att göra verkligen kunde hoppas på att materialet skulle leda till någon åtgärd. Regeringen var märkbart irriterad över de anklagelser som hade riktats mot säkerhetstjänstens folk och som rikoschetterade mot regimen, den var rasande över extremisternas öppna repressalier och latent hot, perplex över de fortsatta kraven på att regeringen skulle uppträda som en regering under de månader som återstod till dess slutliga sorti; alla förhandlingar mellan parterna fortskred mycket trögt.

Det arabiska hotet föreföll under dessa dagar undanflyttat till periferin, i förgrunden kvarstod det egentligt centrala, motsättningen mellan mandatmakten och den judiska självständighetsprincipen, duellen mellan engelsmän och judar. Stämningar av ömsesidig utmattning och ömsesidig avsky gjorde sig åter starkt gällande, och tycktes förgifta luften över Jerusalem, där det internationella arbetet för den planerade judisk-arabiska unionen för länge sedan borde ha varit inlett. Ingenting föreföll under dessa dagar mera avlägset än denna plan, som hade fötts vid konferensbordet och som kanske endast för några månader sedan ännu hade kunnat realiseras, om den inte hade saboterats, om de saboterande krafterna inte hade fått arbeta ohämmat. Numera låg konstruktionen lika sönderslagen som husen vid Ben Yehuda, och det återstod ingenting annat än att med uppbåd av alla krafter löpa gatloppet till ända.

Trots varningar och appeller från den judiska

ledningen fortsatte extremisternas svarsaktioner. En vecka efter Ben Yehuda sprängde Sterngruppen en brittisk militärtransport på järnvägen Haifa-Cairo utanför Rehovot; tre elektriska minor krevade under tåget och 28 soldater dödades, 33 skadades svårt. Ungdom från de judiska grannbyarna strömmade till olycksplatsen med alla fordon som fanns tillgängliga för att föra undan de sårade och lämna första vård och attentatet gav ett dystert eko bland den breda judiska befolkningen som aldrig kunde acceptera våld på oskyldiga som svar på våld.

Några dagar senare besvarade regeringen (via Palestinas radio, BBC och Reuter) extremisternas angrepp med en aggressiv not som ännu en gång kastade skulden för dessa aktioner på Yischuv, det judiska samhället i dess helhet. Notan anklagade Jewish Agency för dess ovillighet att samarbeta med regeringen mot extremisterna och framhöll att den judiska ledningen genom denna hållning "underlättade spridningen av laglöshet och anarki i sådan utsträckning att själva samhället blev hotat av sina inre element". Regeringen erkände att Haganah tidvis hade bekämpat terroristerna, men ansåg att det fortfarande inte existerade någon annan effektiv metod för denna kamp än användningen av lagens apparat. Jewish Agency hade, framhölls det, använt "avsiktligt förvrängda och propagandistiska påståenden mot den brittiska säkerhetstjänstens män, som dagligen försvarade judisk egendom med risk för sina liv".

Från exempelvis Manchesters eller Stockholms

horisont föreföll sådana anklagelser oangripliga; endast den som följde utvecklingen från Palestina, under ständig kontakt med dagskrönikan, kunde uppfatta den ihåliga tonen och reagera emot den. En rutineepisod som inträffade precis samtidigt som denna not offentliggjordes, tycktes ställa anklagelserna i deras rätta belysning. Enligt brittiska polisens egen kommuniké:

Fyra pansarbilar från säkerhetstjänsten anlände till en judisk verkstad utanför Tel Aviv, ett litet gjuteri, som låg under beskyutning från de arabiska ställningarna i förstaden Tel Arish. Vid en undersökning påträffades och beslagtogs tre Sten-automater, två armégevär och fyra handgranater (alltså vapen som uppenbarligen kunde användas endast till självförsvar vid nödfall). Den judiska arbetsstyrkan, trettio man, beordrades därefter att lämna gjuteriet och bege sig hem. På vägen angreps de obehäpnade judarna av en skara araber och åtta av arbetarna dödades, två sårades svårt och två lätt, medan fyra angavs som saknade.

Denna episod, som knappast fann vägen till utlandspressen och knappast blev uppmärksammas om den gjorde det, var långt ifrån ensamstående; många av dem kan inte ens inrymmas i denna skildring som försöker hålla sig så nära dagskrönikan som möjligt. Man kunde tillfoga till ovanstående att polisens distriktskommando befann sig i den arabiska staden Lydda, att polisens lokala kvarter befann sig hos araberna i Jaffa, att brittiska polismän och soldater ofta sågs fraternisera med araberna medan deras hållning gentemot judarna

var utmanande, likgiltig eller fientlig, och många andra lokala fragment som tillsammans bildade ett mäktigt komplex av animositet, som fullständigt ställde i skuggan de enstaka fall när medlemmar av samma polis eller krigsmakt dömdes för desertering eller för försäljning av vapen till araberna. Lagens apparat, som åberopades av regeringsnoten, åsidosatte en viktig princip: likhet inför lagen.

Noten betecknade Jewish Agency som en "internationell organisation som under många år har förbrutit sig mot Palestinas lagar och mot lagarna i andra länder där organisationen har varit verksam". Behöver man kommentera sådant nonsens? Vad var innebörden hos dessa lagar och under vilka förhållanden hade judarna förbrutit sig mot dem? Med vilken rätt utfärdade mandatmakten de förordningar som tvärt emot mandatet blockerade Palestina mot invandring? Hur upprätthölls invandringens bestämmelser gentemot de beväpnade arabiska skaror som under dessa månader strömmade in över Palestinas gränser?

Engelska mandatregeringens not innehöll några vändningar som födde omedelbar oro för nya yttningar av våld: "Framdeles blir det svårare för brittiska soldater att betrakta medlemmar av det judiska samhället som personer vilka har rätt att begära brittiskt beskydd." — "Regeringen önskar ännu en gång på det allvarligaste rikta samhällets uppmärksamhet på att fortsatta urskillningslösa morddåd och urskuldande terrorakter kan leda därhän att samhället förlorar rätten i världens ögon att inräknas bland civiliserade folk."

Bland de judiska reaktionerna på denna not har jag antecknat några rader ur *Palestine Posts* ledare följande dag:

"Judarna har uthärdat mycket och kan lugnt låta historien döma. Jewish Agency förklarade redan förra året att det judiska samhället med yttersta skärpa brännmärker och skall med alla tillgängliga medel motarbeta terroristernas aktivitet, men att samhället inte kan anmodas att vid regeringens sida bekämpa konsekvenserna av en politik som är av regeringens egen tillverkning och som samhället betraktar som ett hot mot dess existens. Anklagelserna för ineffektivitet faller tillbaka på regeringen själv, då denna trots oupphörliga förklaringar att den upprätthåller ordning och lag inte har förmått, trots alla sina resurser, att rättfärdiga ens denna sida av sin närvaro."

En svarsnot från Jewish Agency underströk att regeringen sökte skjuta över skulden på judarna för att camouflera sin egen andel i den växande konflikten: regeringen hade medvetet, hette det, tillåtit tusentals araber att passera över Palestinas gränser för att förbereda öppet krig mot den judiska staten, regeringen hade inte en enda gång sedan den 29 november funnit anledning att fördöma muftin och hans anhängare eller deras brutala excesser; hela indignationen hade sparats åt judarna.

Skulle extremisternas angrepp provocera fortgående öppna strider mellan judar och briter? Många fruktade en sådan utveckling som hotade slå sönder också den halvexistens som samhället med stora

ansträngningar sökte upprätthålla, och anställa ett totalt kaos. En radioappell från Haganah till extremisterna sade:

”Det vore fullständigt vansinnigt att under nuvarande förhållanden invecklas i en andra front mot regeringens styrkor. Trots de utomordentligt svåra villkor som regeringens vapenbeslag skapar för oss har Haganah under de senaste månaderna konsekvent fördömt varje vedergällning för de provokatoriska akter som säkerhetsstyrkorna har gjort sig skyldiga till.”

Under tiden fortsatte den arabiska uppmarschen under alltmera krigiska former med motoriserade transporter över gränserna och moderna vapen, och från regeringens stab dundrade brigadgeneral Jones, chefen för Jerusalems brittiska garnison, med storartad likgiltighet för den arabiska uppmarschen, för krigshotet, för anfallen — en opartisk varning till båda sidor:

”De brittiska styrkorna kommer att använda maktspråk för att framdeles hindra sammanstötningar mellan araber och judar inom Jerusalem. Armén kommer att insätta tyngre vapen än den utrustning som de stridande förfogar över. På grund av omöjligheten att avgöra vem den angripande parten är kommer dessa vapen att tas i anspråk mot envar som öppnar eld.”

Armén började arrangera sina ”big guns” på strategiska positioner inom staden. Vapnen utgjordes av lätt fältartilleri och placerades stationärt bakom värn av sandsäckar; hur många sådana ställ-

ningar man upprättade var obekant. En av dessa kanoner stod vid ett gathörn inom American Colony (arabisk zon) som jag passerade på väg mot Döda havets saltfyndigheter med en av de dagliga transporterna.

Sådana transporter gick helt i judisk regi men hade eskort av brittiska pansarvagnar, då England bevakade stora intressen inom Palestine Potash Company som trots konflikten fortsatte saltproduktionen vid världens saltaste hav. Ett trettiotal stora truckar med pansarklädda kabiner rullade dagligen längs den svårforcerade serpentinvägen mellan Döda havet och Jerusalem med judiska chaufförer vid ratten (ensamma) och anförda av en brittisk tankett med radiosändare, medan en pansarbil bevakade kön. Tommies med maskingevär satt på två av truckarna, skyddade av uppstaplade säckar med pottaska. Ett Spitfireplan stod med pådragen motor på Jerusalems flygfält, redo att träda i aktion vid första radiovarning från eskorten, ett annat jaktplan hölls i reserv. Planen kunde vara vid Döda havet på tio minuter. På vägen mötte många arabiska truckar lastade med legionärer och med vapnen i skjutställning, även mot denna transport: araberna hukade bakom maskingevären, med handen på avtryckaren.

Vägen genom Jerusalems arabiska kvarter var särskilt farlig. Den brittiska fältkanonen stod i sitt näste av sandsäckar, bevakad av sin servis, med mynningen riktad mot de judiska kvarteren. Trots mycket större rörlighet inom den judiska staden såg jag där ingenstans några kanoner riktade åt andra

hållet, mot Sheikh Jarrah eller Katamon, varifrån arabernas ständiga anfall insattes. Eller fanns kanonerna där?

Några dagar efter sprängningen av Ben Yehuda hade armén återupptagit sina transporter genom den judiska staden, där Haganah ansvarade för ordningen; judiska barrikadvakter vägrades som förut att företa några undersökningar av brittiska fordon. Tunga ökentanks och armétruckar slamrade förbi på gatorna fulla av misstroagna och missmodiga soldater som också, precis som arablegionärerna, höll sina vapen i skjutläge. Vapnen speglade sig i fönstren på de judiska konditorierna, där eftermiddagspubliken drack sitt mjölkkafe och stirrade misstänksamt efter armén. Stämningen var osäker. Det var påfallande att inga ensamma brittiska soldater till fots längre beträdde den judiska zonen. Bland arabkvarteren, där beväpnade arabiska skyttar uppträdde öppet, kunde man ofta se britterna släntra omkring utan vapen, som hemma hos sig. Detta underströk var den egentliga palestinska fronten löpte.

De fortsatta armétransporterna och deras vägran att underkasta sig undersökning besvarades av judarna med skärpta säkerhetsåtgärder som förvandlade hela den judiska staden till en väldig tankfälla. Längs de stora trafiklederna, King George avenue och Jaffa Road, hamrade och slog små arbetargrupper som på några dagar spärrade av alla tvärgator med kraftiga murar av byggnadssten (från Ben Yehudas ruiner), barrikader av stenfyllda oljefat och stycken av järnbalkar, som radvis

grävdes ner framför gatumynningarna och löpte vidare längs trottoarerna som rader av fällda landsar; endast smala passager för gående lämnades öppna och Jerusalems droskförare började skämta om att de måste använda helikopter för att kunna arbeta vidare. Avsikten med dessa åtgärder föreföll klar: hela trafiken koncentrerades till några huvudleder som lätt kunde spärras från ändarna, och vem det än måtte vara som försökte ett nytt sprängattentat skulle han vara hopplöst infångad redan innan ekot från krevaden hade förtonat.

Fanns det verkligen risk för nya bombdåd? Ja, svarade representanter för Jewish Agencys säkerhetstjänst som hade mottagit rapporter om deserte-ringarna från poliskåren. Ja, ansåg också några officerare från armén som hade varnat den judiska ledningen för möjligheten av nya övergrepp av samma slag och som var mindre snara än regeringens språkrör att avvisa teorin om brittiska terrorister och deras samarbete med araberna. Terroristerna från Ben Yehuda var också fortfarande på fri fot, och regeringens undersökningar var inte av sådan karaktär att de kunde avskräcka dem från nya försök. Farran hade inte varit den ende, sade en skeptisk jude, åtminstone två andra engelsmän hade samarbetat med honom men aldrig rapporterat för krigsrätt, och djupare ned arbetade själva Farran-mentaliteten, som betraktade judarna som uppstudsiga infödingar, och de odefinierade krafter som hade tystat ned den skandalösa affären kring Alex Rubowitz' död. Kunde man under sådana förhållanden vara säker?

Det fortsatte att droppa från de trasiga taken, där tegelpannorna hade sopats bort av krevaden, och himlens gråa molnsdynan som jagade fram över Oljeberget skärpte stämningarna av hemsökelse och mänsklig misär.

Eden Hotel, där vi hade tagit in, låg endast några kvarter från Ben Yehuda och hade fått sin beskärda andel av ödeläggelsen. Hallens stora färgade glasfönster hade störtat in, många rutor i gästrummen var utslagna, dörrarna hade vridits sneda och kunde inte stängas, det hade lossnat och spruckit och rämnat i många fogar, och kyligt korsdrag for fram mellan ventiler och fönster, där de gröna myggnäten inte var något skydd mot vinden. Husen var inte byggda för att motstå kyla, de skyddade mot den torra ökenvärmen på sommaren, och därför kändes det ofta kallare inomhus än ute. Min hustru brukade krypa ned under sängfiltarna mitt på dagen, och själv satt jag med ett dunbolster knutet över ryggen och knackade med frusna fingrar på skrivmaskinen. En överklig, drömlig atmosfär tycktes vila över den Heliga staden, och skotten fortsatte hela tiden att knalla som förut, än långt borta, än helt nära.

Ett konstigt dokument låg bredvid skrivmaskinen på bordet, något slags upprop som hade signerats med Mosleys fascistiska partibeteckning, The British League, Palestine Branch; dokumentet hade nyss kommit i Haganahs händer, men dess ursprung var fortfarande oklart, det liknade en produkt av en hatfull lunatiker eller en imbecill. Efter Stürmer-stupida utrop om "den gemene juden,

understödd av det internationella frimureriet, den internationella kommunismen, den internationella finansen", och servila hyllningar för "Arabien's ridderliga söner, samlade för att befria sitt land från den vandrande juden", etc. följde en passus som direkt hänvisade till den katastrof som nyss hade skakat judiska sinnen:

"I den Heliga gravens kyrka har medlemmar av British League avgivit den heliga eden om korståg mot judarna. Den 22 februari attackerade vi själva centrum av den judiska staden: över 100 döda och 200 sårade, alla judar! De kommer alla att förintas. Vi skall fullborda Hitlers verk!"

Sådana dokument brukar inte tillmätas någon betydelse, de har förekommit i alltför många variationer, också efter kriget, expedierade under tryckfrihetens skydd från små tryckerier som gör vad man betalar dem för: tryckorten kunde vara Stockholm eller Lyon, Kassel eller Boston, denna rännstensantisemitism skulle överallt finna sina spekulanter och sin publik. Men här, vid de nyss överäckta gravarna, verkade dessa tirader vämjeligare än vanligt och hade en hotfull ton. Det hjälpte inte att Mosley från England förklarade att hans British League inte hade något att skaffa med dokumentet och inte hade någon Palestine Branch: ruinerna vid Ben Yehuda var ändå en realitet, gravarna var en realitet, och det var en realitet också att så länge Palestina förblev sönderstyckat mellan regering, araber och judar, skulle det också finnas gömställen för dem som hade arrangerat Ben Yehuda. En galning med en vagnslast sprängämne kan göra

mera skada än hundra skrikhalsar om man inte garderar sig.

På kvällen lämnade vi hotellet för att göra en promenad utan mål. Ute var halvmörkt och regnigt, några män som arbetade med röjning stod och värmdes sig kring en brasa av brädstumpar, tänd på öppen gata. Ben Yehuda var avspärrat med hopknutna rep, men vi steg över repet och fortsatte utför den sluttande gatan mot olycksplatsen. Bombgropen var redan igenfylld och gatan skulle inom kort åter öppnas för trafik. På den plats där krevaden hade breddat gatan ett halvt kvarter åt var sida planerade man att anlägga en liten trädgård med arkader och ett monument över de omkomna. Tio dagar efter sprängningen hade redan de överlevande affärerna börjat arbeta igen och man utlyste "gatans vecka" för att samla handeln till de hem-sökta bodarna; efter ytterligare två veckor skulle alla fönster vara insatta och efter två månader skulle många av dem vara utslagna igen, när Jerusalem blev ett verkligt slagfält.

Mörkret var tätare över ruinerna, och vi balanse-rade försiktigt i ljuset från våra ficklampor längs krönet av en källarmur som sträckte sig mellan två dunkla schakt i höjd med gatan. Ljusskenet föll på de skadade väggarna och blottade trasiga stenar. Högre upp sköt en sönderslagen balkong ut över gården, och på balkongens räcke hängde, gungande över den ödsliga platsen, en väldig pappskylt på vilken någon med höga spetsiga bokstäver hade präntat orden: "Bevin Square."

*

Varför Bevin Square?

Det är utmärkande för hela Palestinakomplexet att en sådan anklagelse vid första ögonkastet över-raskar och chockerar betraktaren, och utmärkande för västerlänningens englandskomplex, att också den som inte är främmande för Palestinas realiteter uppfattar den direkta anklagelsen med instinktivt obehag. Det fordras en medveten ansträngning för att inte omedelbart avvisa en sådan anklagelse som dårskap utan verkligen studera den från palestinska aspekter, att göra sig möda att analysera frågan: hur kommer det sig att Ernest Bevin, utrikes-ministern och labourledaren, har naglats fast på detta sätt bland ruinerna på en sönderslagen plats, bara några hundra meter från Golgata, och skyltar där med sitt namn över några fascistiska dårars brott, som labourmannen och människan Bevin vore den förste att fördöma?

Varför Bevin Square? Varför inte Farran? En palestinsk jude skulle svara på detta: därför att Farran bara är en produkt, medan huvudskulden ligger hos England och dess regering, vars imperie-politik har fostrat Farran och hotar att krossa Israel. Stanna inte vid enskildheterna, skulle han svara, betrakta händelserna i deras sammanhang och ni kommer att finna England.

Detta är svagheten med Palestina, den största svagheten hos den judiska saken: att alternativet Palestina medför konflikten med England. Det är en svaghet inte bara därför att en miniatyrstat som den judiska har mycket små chanser att göra sig gällande gentemot stormakten och kan göra det

endast genom att vända sig till världsoptionen och sedan förlita sig på sin egen uthållighet och konstruktiva kraft, utan en svaghet också därför att ett engagemang för den judiska saken, motiverat av humanitetens bud, framtvingar en inventering av det engelska komplexet, vilket för många innebär en omvärdering också av västerlandets, ofelbarhetens och demokratins komplex, såsom det symboliseras av England, med andra ord en omvärdering av de symboler som nyligen samlade väldiga demokratiska krafter till kamp mot det brutala våldet och som fortfarande bärs upp av stämningarna från denna kamp.

Under decennier, kanske generationer, har England gjort anspråk på eller av andra påtvingats rollen som västerländsk symbol, som de mänskliga rättigheternas värnare och bärare av rättens traditioner, som världens polis och vaktare av dess friheter, och allt vad som har sagts om det, och ett engagemang för Palestinas problem (inte endast för judarnas sak) fordrar en kritisk granskning av detta känslkomplex och avståndstaganden från generella symboler.

Aspekten är inte originell. Arthur Koestler skrev en gång under världskriget mot nazismen att västerlandet under dessa år kämpade för en halvsanning mot en total lögn. Tesen är utmärkt väl vald, men man kan fortfarande möta många personer som accepterar bara den senare hälften av den. En sådan vägran att acceptera realiteter och följaktligen ta ställning till dem är ingenting annat än verklighetsflykt, en politisk escapism, som liksom litteraturens

escapism inte leder till någonting annat än en inbillad sinnesro och förslöar sinnet.

Med avseende på Palestina innebär den politiska escapismen att man inte bara negligerar den svages elementära krav och låter locka sig till sofismer, man sluter också ögonen för några av de intressantaste skeenden som den moderna tiden kan uppvisa, nämligen 1) judendomens avgörande steg fram mot det tvåtusenåriga målet, den avslutande fasen av ett gigantiskt historiskt kretslopp, som inom sig bär den praktfullaste traditionen av alla, den bibliska, och 2) den aktuella konflikten inom England mellan imperialism och humanism, där imperialismen hittills har avgått som segrare och tvingat humanismens förkämpar att offra sina varmt försvarade principer i den stund när de besteg imperiets taburetter. Denna sistnämnda process har uppenbarligen ägt rum med Englands labourparti och Ernest Bevin, en frontändring som är alltför intressant för att man skall avstå från att studera den, till förmån för ett artificiellt försvar av Englands prestige.

Genom sin honnørsattityd inför England och sin beredvillighet att acceptera de versioner som framläggs av imperiets tjänstemän gör sig dessutom escapisten skyldig till en obefogad generalisering: han identifierar det imperialistiska England med, kunde man säga, det engelska England, förväxlar kolonialministeriet med ett public house, och nekar därmed sitt stöd (vad det sedan kan vara värt) åt de engelska röster, som inom England själv fortsätter att protestera mot den imperialistiska politik som skördar sina triumfer genom löftesbrott och

intrig. Dessa engelsmän representerar emellertid just det England, som västerlänningen av tradition högaktar, engelska hedersmän av samma kaliber som den numera bekante översten Josiah C. Wedgewood, M. P., som under en parlamentsdebatt om Palestina redan 1934 förklarade:

"... Jag hoppas att den ärade församlingen skall tro mig när jag säger att jag inte är pro-judisk; jag är pro-engelsk. För mig är Englands goda rykte som rättvis nation viktigare än något annat... Men när jag ser sådana saker hända, och ser hur oförmögen regeringen är att fälla ett gott ord för motparten, kommer det mig att känna större bitterhet än kanske någon jude känner gentemot Palestinas regering idag."

Denna engelska indignation över en politik som skadar Englands goda rykte har under en lång följd av år lyst starkt i den engelska debatten. Först efter andra världskriget synes indignationen ha förlorat sin forna spontaneitet och efterträts av försiktiga frågor till regeringen och torra svar från dess talesmän, ett egocentriskt och impotent spegelfäkteri efter detta mönster: "Gör våra myndigheter verkligen allt för att befästa Palestinas ordning?" "Yes, sir." Vad har egentligen inträffat med den engelska oppositionen, som ännu för några år sedan kunde dundra med oppositionens hela kraft?

Ännu lever i minnet den parlamentariska drabbningen 1939 när labourgruppen på bred front angrep Vitboken om Palestina, nyss beslutad av Chamberlains kabinett, en politik som labour stämplade som underkastelse inför aggression,

skamlig flathet inför arabiska krigsaktivister, förräderi mot arabiska och judiska progressiva krafter som strävade för samarbete och fred, kränkning av Balfourdeklarationens och mandatets högtidliga utfästelser:

"Vitboken påtvingar den judiska invandringen outhärdliga bojar vid en tidpunkt när rasförföljelsen har delat upp världens länder i sådana där judarna inte får komma in och sådana där judarna inte kan leva."

Labour hade under mer än två årtionden understött tanken på Palestina som judiskt nationalhem. En resolution från partiets årskonferens i maj 1939 bekräftade uttryckligt detta stöd och uttalade sin övertygelse, grundad på judarnas uppbyggnadsverk i Palestina, att Balfourdeklarationens riktlinjer kunde främja det växande fredliga samarbetet mellan araber och judar (ovanstående citat är hämtat från denna resolution). Under parlamentsdebatten om Vitboken protesterade labourledarna med utomordentlig skärpa mot kabinettets beslut att blockera den judiska invandringen till Palestina och inskränka den judiska kolonisationen till en bråkdel av landets areal. Philip Noel-Baker vände sig mot kolonialministern Malcolm MacDonald särskilt med anledning av denna egenmäktiga landreglering som han jämförde med Göbbels paroller att göra områden "judenrein".

"Judarna hade redan i praktiken bevisat att de kunde odla upp områden som araberna hade utdömt som obrukbara", sade Noel-Baker. Trots sionisternas storartade insatser ämnade MacDonald medge

judiska landköp endast inom 2,6 procent av Palestina. 1922 avskildes Transjordanien och Palestinas yta krympte från 45.000 kvadratmil (engelska) till 10.000 kvadratmil. Peel-kommissionen hade föreslagit att skära ned denna siffra ytterligare till endast 2.000 och nu ämnade kolonialministern begränsa den judiska kolonisationen till 260 kvadratmil.

"Denna politik grundar sig inte på ekonomiska skäl. I verkligheten föreslår kolonialministern att större delen av Palestina skall hållas fri från judar."

Noel-Bakers avslutande ord kan symbolisera labours uppriktiga strävan att bevaka mänskliga rättigheter och dess opposition mot den antisemitiska politiken. Efter att ha citerat rapporter enligt vilka Nationernas förbunds mandatkommission nyss hade förkastat Vitboken som oförenlig med mandatet, sade Noel-Baker:

"Tror kolonialministern alltjämt att han själv eller någon annan kan stänga Palestina för de hemlösa judarna?... Han vet, liksom vi, att lösningen bara är en: judiskt nationalhem på Palestinas jord, och att denna lösning måste bestå, vilka andra alternativ man än kan erbjuda. Han vet, liksom vi, att judarnas klokhet och mod utgör den levande kraft som kan bebygga Sions förödda områden och genom sitt ledarskap och sin förebild återuppliva Orientens torra öknar. Vi fordrar av honom att han upphäver dessa bestämmelser och förklarar inför världen att detta parlament och denna nation troget kommer att fullfölja den heliga plikt som vi påtog

oss under kriget. Gör han inte det, kommer denna församling och historien att döma honom som han förtjänar."

Vart har den engelska debatten numera tagit vägen? Vart har dessa frimodiga röster försvunnit, vad gör oppositionen? Man behöver inte söka länge för att finna att oppositionen har installerat sig på regeringsbänkarna, medan den forna regeringens män knappast ser någon anledning att opponera sig mot en politik som de själva nyss har skördat så mycket klander för. Den slutsats som man kan dra härav är att Englands regering är en imperieregering, underkastad imperiets intressen och påverkad av imperiets permanenta apparat som fasthåller vid sin gamla kurs vilka män som än placerar sig på regeringens bänk.

Genom en sådan operation kan observatören befria sig från den generalisering som besvärade honom när han första gången ställdes inför Englands palestinska politik och dess yttersta produkt: pappskylten med orden "Bevin Square" som svängde för blåsten från en trasig balkong över Ben Yehudas ruiner.

Observatören kan, om han eftersträvar det, förenkla den palestinska ekvationen genom att eliminera det komplicerade begreppet England och ersätta det med begreppet Imperiet, varigenom han lyfter ansvaret från den engelska opinionen och överför det på imperialisterna. Vilka är dessa imperialister? En aktuell debatt (även i England, även i Palestina) har försökt att lokalisera dem till ministeriernas fasta stab av ämbetsmän, som har

fostrats med imperialismens idéer, till oljekoncernernas hemliga apparat, där en arabisk markkoncession är värd mera än alla sionistiska rop, till mandatregeringens kanslier, som måste likvideras när den sionistiska drömmen uppfylldes, till imperiestabens planerare och kolonialtjänstens intrigörer, för vilka den palestinska basen var viktigare än en humanistisk ide — allt utan att komma till en verklig syntes. Det är sannolikt att de olika definitionerna var för sig är riktiga, denna skildring skall emellertid inte försöka fastställa den verkliga relationen mellan begreppet England och begreppet Imperiet. Avsikten är endast att dra något slags gränslinje mellan mandatregeringen på Oljeberget och publiken på Picadilly Cirkus, mellan de hederliga engelska vänner som med bekymmer lyssnade på berättelserna från Palestina och de polissergeanter som beordrade obehäpnade judar att traska hem under arabisk eld.

Men inte heller en sådan distinktion kan minska skärpan av betraktarens omedelbara reaktion inför imperialismens övervåld och hyckleri, eller hans tragiska känsla vid åsynen av arbetarledaren Bevin som imperialismens primus motor vid dess angrepp på arbetarstaten Israel.

Frågan vilka imperialisterna var kan lämnas därhån som en engelsk angelägenhet, åtskilligt viktigare för denna framställning är en annan fråga, nämligen: vilka var imperialisternas mål?

Mandatet hade för över ett kvartssekel sedan föreskrivit att England skulle gynna uppkomsten av det judiska nationalhemmet inom Palestina, befästa

freden mellan araberna och judarna och främja Palestinas ekonomiska uppblomstring. Hade imperiet följt dessa föreskrifter? Redan den engelska oppositionens kritik ger vid handen att så inte var fallet. Genom att studera den historiska utvecklingen finner man åtskilliga tecken på att imperiet tvärtom på väsentliga punkter har motarbetat den sionistiska staten, saboterat det fredliga samarbetet mellan framstegsvänliga arabiska och judiska grupper, tillåtit de extrema arabiska krafter att utvecklas som vände fronten mot judarna, och försvårat växten av det judiska inflytandet i Palestina. Vitboken gjorde det oförblommerat, men utvecklingen visar att Vitboken inte var någon engångsföreteelse, utan att den stod i konsekvens med andra, föregående och följande yttringar av imperiets strävan.

Vilka slutsatser kan man dra, om man placerar de dokument som utgjorde Palestinapolitikens milstolpar i deras historiska miljö?

Den bindande deklaration som utfärdades av Lloyd Georges regering och signerades av dess utrikesminister Balfour innehöll Englands utfästelser att gynna uppkomsten av det judiska nationalhemmet och främja den sionistiska invandringen inom ramen för Palestinas ekonomiska resurser. Dokumentet tillkom den 2 november 1917. Vilken var Englands ställning vid denna tidpunkt? Första världskriget hade nått ett avgörande skede, östfronten rasade ihop lavinartat, den 7 november föll ryska Kerenskiregimen och kort därefter avslöts vapenstillståndet i öster; Englands försörjning kämpade med ansenliga svårigheter under det oinskränkta

ubåtskrigets tryck; tyska överkommandot förberedde en storoffensiv på västfronten; Amerikas krigsförklaring krävde mobilisering av stora kapitalresurser för kriget.

Under sådana förhållanden söker en krigsförande makt allt det bistånd som den kan få. Englands regering appellerade till judarna världen runt under försök att mobilisera judendomens ansevärda ekonomiska resurser för de allierades sak och genom att utfästa sig att stödja den enda samlande judiska idén, sionismen, drömmen om ett land. Vad kostade ett sådant löfte England? Det kostade ingenting alls: Palestina befann sig vid denna tidpunkt under Turkiets välde, en obetydlig del av det vidsträckta ottomanska imperiet och Turkiet var krigsförande på Tysklands sida. Englands löfte till judarna nådde uppenbarligen ett dubbelt syfte: att samla judendomens sympatier för de allierade och rikta deras intresse mot fienden. Sionismen hade dessutom vid denna tidpunkt ännu övervägande symbolisk betydelse och kunde knappast medföra en massinvandring, men också om så vore? Det fanns utrymme nog i österlandet!

Under de följande årtiondena etablerade sig England med stabila förankringar inom arabvärlden: Ryssland var efter revolutionen 1917 ur spelet för ansevärd tid som imperialistisk konkurrent, Amerika upplevde en period av isolationism, fascinerat av resurserna inom sin kontinent, Frankrike konkurrerade endast inom begränsade områden, Englands ställning var utomordentligt stark och arabvärlden var ett öppet fält för imperiets

raffinerade politik. Mellersta Östern flödade av olja, kapitalinsatser inom dessa områden lovade en gigantisk återbäring, inom sterlingarean kunde dessa stater förvandlas till en omättlig marknad för Englands industri etc.

Imperiets orientering på arabfurstarna härleder sig från denna period. Den arabiska överklassen var nyckeln till Orientens rikedomar, den mäktiga förmedlaren mellan imperiet och arabvärldens folkmiljoner. Amerikanen Paul A. Porter, som nyligen (efter kriget) rapporterade till president Truman om Grekland, skrev bl. a.: "Det engelska receptet har alltid varit att göra gemensam sak med de härskande klasserna inom ett land; engelsmännen har köpt deras medverkan genom att befästa dem i deras makt att exploatera massorna." Man har anledning att påminna sig denna karakteristik, när man studerar den engelska imperialismens förhållanden i arabstaterna.

För den engelsk-arabiska kombinationen utgjorde sionismen ett främmande och ovälkommet element. Icke obetydliga sionistiska skaror anlände redan till Palestina under pogromerna i Ryssland och Polen, lockade av Balfourlöftet om det judiska nationalhemmet. De kom med västerländska idéer om samhällets organisation, med grupper av framstående vetenskapsmän, ekonomer, tekniker, publicister och tusenhövdade skaror av banbrytande idealistisk ungdom, beredd att med bara händerna angripa öknen. Sionisterna kom för att stanna, de byggde fabriker som tillverkade samma varor som förut hade importerats från England, de slog upp

sina tält långt ute i stenöknen, de handlade aktivt. Bakom dem stod sionismens betydande ekonomiska resurser, hopsamlade för att grundlägga den judiska nationen. Sionisterna köpte jord, markpriserna steg. Araberna sålde förtorkade arealer till judarna, men lyssnade med oro till slamret från judiska borrhaskiner som lokaliserade vattenådror i öknen. Vid förhandlingsbordet var sionisterna en skicklig part.

Någonting alldeles nytt höll på att göra sitt inträde i Palestina. Idéer som arabvärlden var främmande för, nya metoder: europeisk standard, europeiskt handlag. Detta framträdande av sionistiska element, deras olikhet, deras dynamism, deras självständighet sådde kanske de första fröna till den kommande konflikten. Den arabiska nationalismen, företrädd av den feödalistiska överklassen, anade en konkurrent och en revolutionär, den engelska imperialismen insåg att Balfourlöftet kanhända måste infrias tidigare än England hade förutsett.

Löftet om nationalstaten blev brännande aktuellt under senare hälften av 1930-talet, när Tysklands rasförföljelse skapade ett akut immigrationsbehov. Inför detta behov bröts löftet. Världsläget var också helt annorlunda då, än det hade varit 1917.

Englands regering utfärdade Vitboken om Palestina på våren 1939, när nazismens uppmarsch närmade sig sin kulmen. Den västliga diplomatin befann sig på reträtt och offrade främmande folkgrupper med hopp att kunna mätta vargarna. England hade redan ett München bakom sig; dess nya steg på den politiska kapitulationens väg var ett

orientalistiskt München: Vitboken förintade med ett pennndrag Balfourdeklarationens utfästelser, dömde Palestinas judiska befolkning att konstant förbli en minoritet, förkastade också principen om Palestinas ekonomiska resurser som utslagsgivande för invandringen, nedsatte kvoten till endast 1.500 personer per månad, och dekreterade att immigrationen efter en femårsperiod, efter 1944, skulle bestämmas av Palestinas arabiska majoritet, alltså de facto av arabernas antisionistiska ledning, vilket hotade att blockera immigrationen helt. Det judiska nationalhemmet förvandlades till ett judiskt ghetto.

Var fanns Balfourdeklarationens appell till judendomen denna gång? Att eftersträva judiska sympatier 1939 var tydligen överflödigt: judendomens hållning var förutbestämd genom nazismens våld. Judarna utgjorde inte längre den relativa maktfaktor som de hade varit 1917, tvärtom, de var själva i trängande behov av hjälp. De tyska judarna var utplundrade inpå bara benen och deras förtvivlade försök att undkomma nazismens terror skapade en anseelig immigrationspotential för Palestina; bakom Tysklands judar stod hela Europas judar med krigshotet hängande över sina huvuden. Läget var inte sådant att några löften behövdes, det fordrade endast att det redan givna löftet skulle uppfyllas. England vädjade ännu en gång till den starke: om det första löftet hade givits på arabernas bekostnad åt judarna, gavs den nya konkreta utfästelsen åt araberna, medan judarna fick betala priset.

De formella betingelserna vid Vitbokens tillkomst har sitt intresse: Vitboken beslöts av England egenmäktigt, varvid England bröt inte bara mot Balfourdeklarationen och mandatets bestämmelser, utan också mot Nationernas förbunds stadga, enligt vilken världsrådet ägde det avgörande ordet vid sådana åtgärder. Rådets permanenta mandatkommission fastställde senare efter en särskild utredning att Vitbokens politik var oförenlig med mandatet och ödeläggande för det judiska nationalhemmet. Blockadpolitiken sanktionerades inte av Nationernas förbund utan förkastades av dess kontrollorgan och framstod därmed inte endast som egenmäktig utan också som rättsstridig. Detta är anledningen till varför sionisterna inte bara moraliskt utan också formellt vägrade att godkänna någon skillnad mellan "legala" och "illegala" invandrare till Palestina, och varför judiska extremister betecknade England som "ockupationsmakt".

Engelska kommentarer har gjort gällande att Vitboken var en nödtvungen eftergift åt araberna och den arabiska ledningens villkor för att avbryta den upprorsrörelse som drog över Mellersta Österns stater under åren 1936—1939. Med andra ord: genom att offra några hundratusental judar beräknade England kunna köpa sig arabernas vänskap inför den förestående kraftmätningen med nazismen. En sådan förklaring, redan motbjudande som sådan, täcker emellertid inte hela bilden av Englands politik.

Det är sant att starka skäl för samförstånd med araberna förelåg: Mussolini hade dragit Islams

heliga svärd som självgjord försvarare av den mohammedanska världens intressen, Hitlers infiltration arbetade inom arabvärlden, där chauvinistiska agenter sådana som stormuftin av Jerusalem, Rashid Ali av Irak, Fawsi Kawukji från Libanon, och andra intrigörer organiserade en arabisk motståndsrörelse mot engelsmännen under avledande paroller om det sionistiska hotet. Men revolttrörelsens omfattning var problematisk och efter segern vid El Alamein 1942 rann den arabiska revoltlusten troligen helt ut i sanden. Den arabiska krigsinsatsen på Englands sida var under de avgörande åren absolut noll. Varför upprätthölls under dessa förhållanden med sådan frenesi den engelska blockaden av Palestina, varför insattes örlogsfartyg, flygvapen och trupper under krigsåren för att hindra judarna att komma hem? Varför upprätthölls Vitbokens politik även efter kriget? Andra väsentliga faktorer måste ha varit verksamma här.

Englands palestinska politik kan uppenbarligen bedömas efter två olika linjer, den defensiva, som betingas av yttre inflytanden, såsom eftergiften åt araberna, och den offensiva, bestämd av Englands imperialistiska syften. Om utvecklingen betraktas i perspektiv framträder den imperialistiska taktiken tydligare.

Inom arabvärlden var motstridande krafter verksamma, fredliga framstegsvänliga krafter som accepterade samarbete med judarna och ultranationalistiska, aktivistiska krafter, engagerade för den antisionistiska propagandan, anstiftare av väpnade anlopp mot judarna. Kunde aktivisterna ha utvid-

gat sitt inflytande som de gjorde om mandatmakten inte hade tolererat dem? Araberna hade under turkiskt välde lärt sig att frukta hårdhänta represalier från polisen. Under engelsmännen flammade väpnade uppror upp, varunder många judar döddes. Vad förklarar mandatregeringens passivitet? Vem förde kommandot här, regeringen med sin armé, eller arabiska aktivister, som tog emot engelska subsidier med ena handen och rörde upp chauvinistiska lidelser med den andra? Hade imperialisterna någon anledning att önska en antisionistisk rörelse? Hur kunde sionismens strävan kollidera med den engelska imperialismens mål i Palestina?

Den konstruktiva, industrialiserade, demokratiska sionismen hotade: a) att inom överskådlig tid höja kravet på Palestinas oberoende och därmed torpedera Englands palestinska position och öppna dörren för konkurrerande stormakter till ett ekonomiskt och strategiskt viktigt område som ännu låg bakom engelska regler, b) att grundlägga ekonomiskt oberoende genom att förvandla Palestina till en modernt organiserad, industrialiserad produktionsbas och därmed uppträda som konkurrent på imperiets omsorgsfullt bevakade orientaliska marknader, c) att bilda spjutspetsen för en ekonomisk och social revolution som hotade att torpedera den reaktionäre arabiske feodalherrens ställning och därmed också de engelska intressen, som baserade sig på denna klass.

Den antisionistiska eller antijudiska hållningen hos engelska imperialister påtalades av *Economist* i

en bekymrad kommentar till "Exodus". Tidskriften lokaliserade denna inställning — "vars närvaro kan förnekas endast av hyckleri eller slöhet" — till imperiets högre officiella kretsar, med källan bland ämbetsmännen i Mellersta Österns militära och civila förvaltning — "vilket också förklarar den antijudiska inställningens stora utbredning inom kolonialministeriet och krigsdepartementet" etc. — varefter tidskriften framhöll även utrikesministeriets pro-arabiska hållning, livligt underblåst av dess beskickningar i arabstaterna — "medan vänskapliga förbindelser med judarna inte ingår i det utrikespolitiska programmet."

Redan de nyssnämnda tre skälen förefaller motivera en medveten antisionistisk politik av Englands imperialister, med stöd åt de arabiska krafter som skulle göra det surt för judarna i Palestina. Andra orsaker har ytterligare befestat denna tendens, bland dem själva efterkrigsläget, Englands reträtt från historiska kolonialbaser, dess växande iver att klamra sig fast vid sina återstående positioner, den svaghet (militär, ekonomisk, politisk) som exempelvis våren 1946 tvingade England att överlåta den grekiska fronten till amerikanerna, och de komplex som känslan av fattigdom måste ha fött, åsynen av Amerikas och Rysslands kraftfulla stöd åt den sionistiska staten och den irriterande tanken att om sionismen inte hade existerat, så kunde också Palestinamandatet ha bestått, etc. Sådana motiv, indirekta och direkta, förefaller kunna skapa en tämligen bastant antisionistisk front som förklarar (men inte försvarar) Englands palestinska politik.

Att däremot, som Englands officiella propaganda gör, beteckna antisionismen som ett resultat enbart av de judiska terroristernas verksamhet är uppenbarligen detsamma som att sila mygg och svälja kameler.

Ännu ett närliggande motiv är detta: England har under dessa decennier varit sysselsatt med att organisera Mellersta Österns stater till ett orientalistiskt block, sammanhållet av vänskapspakter med England och inbördes avtal om samarbete. Verket försvårades bl. a. genom de klyftor av släkthat och rivalitet som isolerade de arabiska furstehusen från varandra. Som erfarenheten visar brukar sådana inre friktioner inom en stat eller en grupp av stater reduceras till ett minimum när en yttre fara uppträder på scenen: om följaktligen sionismen spelades ut som ett hot mot arabvärlden, kunde dessa klyftor överbryggas och de motstridande krafterna mobiliseras mot ett gemensamt mål. När konung Abdullah av Transjordanien, imperiets marionett, sommaren 1948 under den arabiska offensiven mot Palestina avlade en vänskapsvisit (en giftigare kyss har aldrig växlats) hos sin innerligt hatade rival, konung Ibn Saud av Arabien, var famntaget mellan de båda furstarna endast ett av de praktiska resultaten av denna politik. Man kan också anta, att om sionismen för dagen inte hade existerat, kunde samma vänskap manifesterats i tecknet av en anti-brittisk kampanj.

Ett snarlikt resonemang kan också förklara uppkomsten av den antisionistiska arabiska aktivismen. Om den sionistiska expansionen geografiskt inte

innebar något hot mot arabvärlden med dess befolkningsmiljoner och dess ofantliga landområden, så var sionismen politiskt en fara för den reaktionära arabiska överklassen: judarna uppträdde, som nyss nämnts, såsom föregångare för västdemokratiska idéer, starkt organiserade sociala banbrytare. Den sociala revolutionen är en ekonomisk kamp, och ingen arab hur främmande för socialistiska idéer han än måtte vara skulle förneka att hundra piaster om dagen var bättre lön än tjugu piaster; därmed skulle han också fråga sig om differensen mellan fattiga och rika verkligen var en gudomligt instiftad ordning, som det sades, och varför hans kvarlåtenskap måste gå till moskéerna, medan hans barn tiggde på vägarna. Den sionistiska organisationen skapade prejudikat inom en värld som släpade sig fram hopplöst långt efter varje europisk standard, och prejudikatet betydde på lång sikt en undergång för denna gamla ordning. Även historiskt stod arabvärlden inför en brytningsperiod, och om denna utveckling inte kunde förhindras, så kunde den fördröjas: här förelåg uppenbarligen en möjlighet att spela ut sionismen som kättersk fiende till den arabiska traditionen, att krossa demokratiska idéer med chauvinistiska paroller, att förfölja samarbetsvänliga araber som förrädare mot den nationella saken, att kanalisera klasskampens latent kraft mot den främmande fienden!

Det patriotiska kriget som avledningsmanöver mot revolutionära, framstegsvänliga krafter, som trampolin till makten för politiska demagoger, har under historiens lopp använts så många gånger

under liknande förhållanden, att det är underligt att det fortfarande finns observatörer som inte räknar med denna taktik.

Här förelåg uppenbarligen en samstämmighet mellan engelska imperialistiska intressen och de arabiska reaktionära furstarnas mål, mellan de båda huvudkrafter som uppbar den imperialistiska konstruktionen inom Mellersta Östern. Sedan denna samstämmighet blivit fastställd är det också lättare att förklara varför de arabiska aktivisterna fick sådant svängrum med sina antijudiska excesser, varför de engelska myndigheterna hade så påfallande svårt att bestämma sig för att ingripa när judar anfölls av arabiska band, varför Haganah avväpnades medan de arabiska krigsförberedelserna och anfallen fortskred inför ögonen på mandatmakten, varför blockadpolitiken upprätthölls på grundval av ett dokument som inte var någonting annat än ett löftesbrott — och många andra faktorer som vid första konfrontationen föreföll gåtfulla.

Den imperialistiska given segrade ännu en gång efter kriget, vid kraftmätningen med Englands forna opposition, och judarna måste ännu en gång betala, även denna gång med blod. 1943 hade labourpartiet, som kände "indignation och fasa" inför nazismens massmord på judarna, enträget fordrat att England och alla andra stater skulle mobilisera alla sina krafter för att rädda vad som ännu var att rädda och därvid också formulerat partiets program för efterkrigstiden:

"Segern måste tillförsäkra judarna deras nationella rätt. Labour förordar att Jewish Agency

bemyndigas att förfoga över Palestinas resurser, att mottaga invandrarna, att utveckla landet. Labour fordrar att det judiska folket jämställs med världens fria nationer."

Blockaden av Palestina fortsatte, medan Tysklands gaskamrar dagligen förintade tiotusentals människor, medan utrotningen hotade att sprida sig till nya länder: Ungern, Rumänien, där halvannan miljon judar var fångade i en gigantisk fälla. Englands pro-arabiska politik fortsatte, sedan varje fara för en arabisk upprorsrörelse var undanröjd, medan anstiftaren av dessa arabuppror och antisionismens främste ledare, stormuftin av Jerusalem, från Berlin hetsade sina anhängare till fortsätta judemord. Labour framhärdade. I december 1944 krävde partiet ånyo en lösning av Palestinafrågan, denna gång efter mycket radikala linjer: araberna skulle flyttas ut, England skulle uppmuntra evakueringen, kompensera landavträdelserna, finansiera bosättningen, undersöka möjligheterna för utvidgning av Palestinas gränser genom avtal med grannländerna, etc. Ingen jude trodde på en sådan lösning, labour gjorde det.

Arbetarpartiet fann det orimligt att ett så begränsat land som Palestina skulle skapa så stora problem, partiet fordrade handling. Araberna hade ju stora områden, hette det, de borde inte försöka hålla judarna borta från Palestina, som var mindre än Wales:

"Här har vi stannat halvvägs, obeslutsamt, mellan två stridande politiska linjer. Men det skulle

vara meningslöst att tala om ett judiskt nationalhem om vi inte skulle vara beredda att låta judarna invandra i sådant antal att de bildar majoritet där. Starka skäl talade för en sådan lösning före kriget, oemotståndliga skäl talar för det nu . . .”

Ännu i april 1945, några månader före parlamentsvalen i England, bekräftade labourkonferensen med en ny resolution partiets fasta hållning i denna fråga. Breda lager inom engelsk opinion syntes stödja uppfattningen att Palestina skulle öppnas för judarna. Några labourledare hade vid personliga besök i Palestina övertygat sig om det sionistiska uppbyggnadsverkets fredliga segrar, partiet hade uppriktigt och i positiv anda ”made up its mind on this issue”. Efter valframgången för labour väcktes hos sionisterna världen runt och hos många icke-judar, som av mänskliga, religiösa, etiska skäl stödde det sionistiska kravet, ett hopp att Palestinafrågan nu, äntligen, stod inför sin definitiva lösning. Men ingenting hände.

Labours utfästelser om Palestina tycktes ha upphört att gälla den dag när partiet övergav oppositionen och framträdde som imperiets regering: imperialistiska intressen segrade åter över humanitära löften, regeringens egocentriska politik fortsatte som förut.

Den demokratiska amerikanske senatoren Robert Wagner sade i november 1945 inför den kristna världskonferensen om denna politik: ”Vi uppfattar det arabiska motståndet som vad det egentligen är, nämligen i stor utsträckning en manipulation från brittiska imperialismens sida.” *Manchester Guar-*

dian skrev i slutet på maj 1948, under araboffensiven: ”Vad som särskilt berör oss just nu är miss-tanken, några skulle säga övertygelsen, att brittiska regeringen efter att ha misslyckats med att förhindra upprättandet av en judisk stat nu hemligt understöder de arabiska staterna i ett gemensamt försök att tillintetgöra den.”

Dessa uttalanden inramar en period under vilken den brittiska utrikespolitiken var underkastad häftiga spänningar, ställd inför nödvändigheten att omvärdera imperiets militära organisation med utgångspunkt från det nya läge som kriget hade skapat. Labour-regeringen tillgrep under denna period den stora operationskniven med sitt löfte om full självständighet för Indien, något som troligen endast en engelsk arbetarregering kunde göra. Den verkliga relationen mellan labourpartiets utrikespolitiska linje och det tvångsläge som uppstod genom det engelska kärnlandets försvagning skall inte analyseras här. Det skall endast konstateras, att medan det tvåhundraåriga engelska väldet i Indien likviderades med ett penndrag, växte reellt Englands ansträngningar att bevara den tjugofem-åriga baseringen i Palestina.

Svaga oppositionella röster inom labours egna led fortsatte att protestera, sedan det blivit klart att valsegern inte medförde några förändringar av Vit-bokens politik, men även dessa protester förstummades allt mera under trycket av den växande internationella spänningen, som förvandlade Palestina till ett fragment i maktpolitikens sfär. Den parlamentariska debatten om Palestina blev perife-

risk, undvikande, de centrala strategiska frågorna lämnades utanför.

En vanlig motivering som återopades av regeringen som svar på den fortsatta kritiken var de judiska terroristernas aktivitet: man framhöll att Palestinas judar var passionerat englandsfientliga och hade organiserat en underjordisk armé som angrep Palestinas engelska förvaltning, etc. Argumentet var ihåligt, eftersom Palestinas underjordiska motstånd riktade sig mot Vitboken, inte mot labourregeringen, varför det hade varit lätt att likvidera motståndet genom att likvidera Vitboken. Andra vanliga argument var kommunistfaran mot de arabiska staterna och att en pro-sionistisk politik av England skulle äventyra arabernas vänskap, resa araberna till ett heligt krig mot England, etc. Även dessa påståenden kan avfärdas med genmälet att ett arabiskt heligt krig är orimligt redan därför att arabstaterna saknar alla resurser för ett sådant krig och att en kommunistisk politik inte kan förskaffa de arabiska feodalfurstarna något annat än ett rep om halsen.

Det huvudintryck som inställde sig hos bedömare under dessa resultatlösa diskussioner kring en förlorad idé var att England överhuvud taget inte önskade uppge Palestina, därför att Palestina var ett engelskt behov, mera värt än någon idé. Nödvändigheten att motivera denna politik drog regeringen in i ständiga motsägelser, som påfallande liknade de argument som labour nyligen hade bekämpat med sådan retorisk framgång, men som fortfarande kunde avfärdas med samma ord som partiets Tom

Williams under Vitboksdebatten 1939 hade riktat mot Malcolm MacDonald:

"The right hon. Gentleman not only explained very carefully the pledges given to one side and the other, but he talked sufficiently long to be able to satisfy some members of the House that in fact our pledges were not pledges at all, or that our pledges were so mutual as to cancel each other out, and we were left at the end of his speech without having made a pledge at all." *

En undersökning av Palestinafrågan gjordes under labourregeringens första år, på Englands inbjudan, av en blandad engelsk-amerikansk kommitté. Denna kommitté rekommenderade sedan en palestinsk union, förordade en avskrivning av Vitbokens politik och krävde att Palestina omedelbart skulle öppnas för invandring av 100.000 tvångsförflyttade judar från Europas interneringsläger och därefter stå öppet för fortsatt invandring; England anmodades att troget fullgöra mandatets förpliktelser. Englands regering avböjde kommitténs förslag och engagerade sig för den s. k. Morrisonplanen som helt stred mot kommitténs uppfattning och åter manipulerade med en judisk ghetto-stat utan resurser att ta emot invandrarna. Clement Attlee förklarade överraskande att Englands vill-

* "Våra utfästelser till båda parter har nu beskrivits tillräckligt omständigt för att övertyga några av ledamöterna att dessa ömsesidiga utfästelser måste neutralisera varandra, och att vi, när allt kommer omkring, inte har gjort några utfästelser alls."

kor för fortsatt invandring var att den underjordiska armén (Haganah) upplöstes och dess vapen utlämnades; detta betydde i praktiken att Palestinas judar efter en brittisk evakuering utlämnades åt arabernas nåd.

Palestinas status bestod oförändrat under mandatmaktens kontroll, som baserade sig på bestämmelser vilka stred mot mandatet. Om detta tillstånd hade den fängslade juden Matatyahu Schmulewitz, en av Sterngruppens ledare, yttrat sig mycket koncist inför den engelska krigsrätt som den 22 juni 1943 dömde honom till döden:

"Enligt brittisk lag har jag kommit till Palestina olagligt. Det måste beklagas att några hundratusen judar inte har lyckats att på samma sätt förbryta sig mot den brittiska lagen. Om de hade lyckats, skulle de ha räddat sig undan den förintelse som blev deras öde i Europa. Men jag vill påminna er, mina domare, om en nation som erhöll tillåtelse att kvarstanna i detta land, en tillåtelse som signerades av 52 nationer, med den uttryckliga uppgiften att återupprätta det judiska nationalhemmet. Om Nationernas förbund verkligen hade varit en internationell domstol, skulle förbundet ha placerat er, mina domare av i dag, på de anklagades bänk."

Labourregeringens kapitulation inför imperiet, detta tredje, inre-engelska München, belastade labour med hela ansvaret för ett fortsatt status quo, och ansvaret föreföll snarast skärpas därigenom att samma regering nyss hade fördömt samma politik med termer som knappast skilde sig från Sternmannens sista ord (Noel-Baker: "Historien kommer att

döma er som ni förtjänar"). Det paradoxala hos denna situation skulle ha varit historiskt intressant, om inte realiteterna hade varit så avskräckande, om inte hundratusen hemlösa judar fortfarande hade väntat i baracklägren på den invandring som världsrådet för tjugofem år sedan hade betecknat som deras historiska rätt.

Vart förde denna imperialistiska kurs efter kriget?

Englands beslut att hos Förenta nationerna begära befrielse från Palestinamandatet fattades efter aderton månader av prestigeslukande förhållningar och växande oroligheter, efter enträgna amerikanska påtryckningar att äntligen avveckla blockaden, när fortsatt engelsk halsstarrighet hotade försämra förbindelserna med USA; strömmen av judiska invandrare till Palestina hade under dessa månader häftigt växt trots blockaden, medan judarnas massiva stöd åt England under krigsåren förvandlades till öppen animositet som gav rum för väpnad terror mot mandatmakten; världssopinionen började allt mera lyhört registrera den judiska desperationens rop. (Churchill: "Dröjsmålen leder till en situation där England kan anklagas för att av strategiska skäl vilja behålla sin ställning i Palestina, vilket är en mycket stor olycka och försvagar vår position oerhört.") England lastade av problemet på Förenta nationernas ännu späda axlar, för att "slutligen bli kvitt en outhärdlig börda som det inte längre är vare sig en ära eller en plikt att bära". Det var en sympativärvande gest.

Hur betraktade Englands "oförbätterliga impe-

riefantaster" en sådan åtgärd? Mandatet överlämnades av England vid en tidpunkt när Förenta nationerna hade registrerat en serie världspolitiska misslyckanden, när den växande internationella antagonismen hade antagit sådant format att en lösning av Palestinafrågan genom internationellt beslut knappast var möjlig, när allting tycktes utlova ett fiasko. Ett nytt misslyckande med Palestina skulle uppenbarligen stärka mandatmaktens ställning inför världsupinionen och hemmakritiken och förstumma det växande klandret för avsevärd tid.

Den absoluta majoriteten för Palestinas delning och oberoende, och den stimulerande åsynen av amerikansk-rysk enighet, måste ha överraskat imperialisterna ännu mera än den övriga världen. Englands hållning efter resolutionen gav vid handen att det inte utan vidare ämnade utrymma sina palestinska baser.

England förklarade (genom Ernest Bevin) att det visserligen ämnade foga sig inför Förenta nationernas beslut, men att delningsplanen inte kunde motse något engelskt stöd. Man kan invända att England väntade arabiska oroligheter och att det tvådde sina händer. Men det förklarar absolut inte varför England sökte begränsa och försvaga det judiska försvaret, medan det såg genom fingrarna med arabernas militära rörelser, som förberedde en dödsstöt mot den sionistiska staten. Det förklarar inte varför England omintetgjorde en internationell kontroll genom att t. ex. hindra Palestinakommissionens inresa, vilket skedde med den artificiella motiveringen att England inte kunde

acceptera en delad auktoritet. Det förklarar inte Englands vägran att öppna en judisk frihamn den 1 februari, eller dess vapenleveranser till arabstaterna, medan dessa öppet hotade freden. Sådana åtgärder karakteriseras bäst som medvetna försök att förhindra den sionistiska statens uppkomst.

När resolutionen om Palestina var klar, återstod för den engelska imperialismen, om den fortfarande var besluten att behålla den palestinska basen, synbarligen ingenting annat än att skapa ett läge, eller tillåta att ett läge skapades, inför vilket Förenta nationerna skulle vara nödsakade att medge sitt misslyckande, medge att delningsplanen var ogenomförbar, ompröva beslutet.

Här kan naturligtvis invändas att den sionistiska staten ändå uppstod till slut och att England omsider evakuerade sina baser såsom det internationella beslutet föreskrev. Men dessa händelser ägde rum först sedan den sionistiska staten hade visat sig slagkraftig nog att trots allt försvara sig. Staten upprättades politiskt av världsrådet, men reellt av Haganah. Den väsentliga frågan för bedömning av Englands avsikter är: vad hade inträffat om Haganah hade blivit slagen, fronten krossad, Jerusalem, Haifa, Tel Aviv ockuperade av arabiska skaror? Världen skulle ha bevittnat brutala massaker bland de judiska samhällena, den sionistiska organisationens kollaps, den internationella planens kollaps, våldets triumf. Inför dessa syner skulle ingenting annat återstå än en uppmaning till England, den enda stormakten med trupper inom räckhåll, att omedelbart ingripa, pacificera, handla.

Också utan denna uppmaning skulle England sannolikt ha marscherat upp, troget sin tradition som världens polis, avbrutit denna *dance macabre* på spillrorna av den sionistiska drömmen, därefter: en engelsk-arabisk kompromiss, Palestina ett protektorat, sammanslaget med Transjordanien, kung Abdullah på Jerusalems tron, en sionistisk ghetto-stat under arabisk kontroll, slut för oöverskådlig tid för alla drömmar om Israel!

En sådan utveckling låg uppenbarligen inom möjligheternas gräns, Transjordaniens och arab-legionens centrala roll i hela uppmarschen mot Israel pekar bland många andra faktorer också i denna riktning. Beträktaren behöver inte anklaga England för att ha eftersträvat dessa mål, han kan endast konstatera att om England, som han antar, verkligen gjorde det, så kunde England knappast ha handlat i större överensstämmelse med dessa mål än det gjorde under vintern och våren 1948. Han kan också konstatera att en mycket utbredd mening bland Palestinas judar understödde denna uppfattning, mindre av politisk antagonism mot England än därför att de kände imperiepolitikens praktiska yttringar på sin egen rygg.

Under samma period började också världsopinionen allt kraftigare reagera mot utvecklingen i Palestina och fordrade under växande protester större engelsk lojalitet för världsrådet. Det gällde numera inte endast Palestinas judar och de sionistiska invandrarnas öde, det gällde Förenta nationernas auktoritet och fredens sak. Den protestkampanj som framför allt den amerikanska pressen

inledde, påminde osökt om den franska pressens indignation när affären "Exodus" rullades upp. Medan judarna kämpade bland Palestinas steniga berg och på Jerusalems tempelruiner, gjorde denna protestkör tydligen sin reella insats genom att placera denna bakgårdspolitik i opinionens strålkastarljus och mobilisera ansenliga fredskrafter till opposition mot den imperialistiska given. Under några dramatiska veckor berodde emellertid Israels öde helt på dess eget värn; Israel bestod provet.

Englands officiella förklaringar under protesternas tryck präglades ofta av hyckleri och cynism, vilket även utompalestinska observatörer inte kunde undgå att märka. Ett uppflammande av den anti-engelska indignationen i vida kretsar märktes särskilt under de avgörande veckorna omedelbart efter den 15 maj, när den nyss utropade judiska staten kämpade halvt vapenlös en existenskamp mot de arabiska arméer som marscherade genom Palestina under paroller om förintelse av sionismen. Englands delegat hos Förenta nationerna, sir Alexander Cadogan, förklarade då att Israel hade proklamerats genom en unilateral handling och att proklamationen sålunda var ogiltig, då Palestinas förvaltning efter mandatets utgång, enligt general-församlingens beslut, skulle ligga i händerna på en internationell kommission. Sagt av England trots den unilaterala Vitboken och trots mandatregeringens vägran att medge kommissionens inresa!

Medan Arabförbundets krigskommunikéer samstämmigt omtalade arabisk militär inmarsch i

Palestina utan att nämna några judiska angrepp, förklarade Cadogan att England ifrågasatte om något fredshot förelåg, och avrådde säkerhetsrådet att försöka fastställa angripande part, vilket endast skulle inveckla rådet i resultatlös dispyt. Vid denna tidpunkt brann Jerusalem under arabiska legionens eld, medan egyptiska och irakiska plan bombade Tel Aviv och Jordandalens kolonier.

Den arabiska legionens aktivitet förskaffade England de hårdaste salvorna från dess kritiker, som här fann ett bevis inte bara på Englands passiva sabotage av den sionistiska staten utan ett direkt ingripande emot den. Denna transjordanska styrka, Arab Legion and Frontier Force, som kommanderades av engelsmän, utgjorde den samordnade arabiska offensivens slagkraftigaste enhet och skördade också huvudparten av kampanjens begränsade initialframgångar.

Inför en storm av anklagelser förklarade Londonregeringen att arabiska legionens angrepp innebar ett avtalsbrott från Transjordaniens sida, att angreppet skedde mot Englands önskan. Placerad mot sin reella bakgrund ser förklaringen ut på detta sätt: Transjordanien, ett engelskt protektorat, skapat av England, med en kung som England har placerat på tronen, ett ökenland med knappt 350.000 invånare som klarar sina statsfinanser med årliga subsidier på 2 miljoner pund sterling från engelska statskassan, med en armé organiserad av England, fullständigt utrustad av England, betalad av England och kommanderad av engelska officerare, — en sådan stat och en sådan armé bryter ett fördrag

med England och angriper mot Englands vilja ett område som England fortfarande behärskar militärt. Vilka resurser av goodwill för England måste man vara i besittning av för att acceptera en sådan version?

Vilken enorm kontrast utgör inte sådana förklaringar, jämförda med Englands hoppväckande appeller under krigsåren, den storslagna åsynen av England i försvar, Victory-kampanjens varmt handfasta signaler till hela Europas förtryckta folk: "Förtvivla inte! England består och hoppet är inte ute!" Vilken oroväckande kontrast mot den traditionella uppfattningen om engelsk politik.

Den reaktion som Englands hållning väckte inom judiska kulturkretsar hade emellertid ingenting med folkhat att göra, och detta är karakteristiskt för den balans som trots allt bestämde judarnas hållning. Vänskapen för England levde fortfarande inom breda judiska grupper, som hävdade att Palestinas framtid fordrade samförstånd med engelsmännen och inte krig emot dem. I slutet av maj, under Israels svåraste dagar, publicerade Times ett öppet brev från Jerusalems överrabbin, Herzog, vilken med desperation berättade om det som han bevittnat och vädjade till Englands heder. Ernest Bevin hade nyss förklarat som svar på protesterna, med sin vanliga envishet, att engelska officerare hade kommanderats till arablegionen på grundval av en överenskommelse som skulle träda ur kraft endast om den bleve oförenlig med Englands förpliktelser gentemot Förenta nationerna: "Vi kommer att göra vad vi anser rätt."

Rabbi Herzog skrev:

"Den Heliga staden är idag invaderad av arabiska legionen. Kyrkor, konvent, synagogor och kloster har skadats eller förstörts av legionen, som använder engelska kanoner och engelska granater. Jag kan inte tro att det engelska folket helt inser vad som göres här med vapen som Englands regering har satt i händerna på dessa araber. Vi ber om fred för Jerusalem, och Englands regering har makt att återupprätta freden. Låt goda och visa män handla innan den Heliga staden och dess helgedomar ödelägges."

Goda och visa män! Den omedelbara visionen som detta brev ger är en olycklig man som vänder sig med en appell till ett stort folk, bestämd att hålla folket oansvarigt för det som sker, medan brandlukten drar in genom fönstret, medan engelska kanoner dånar och de sårade skriker på gatan... Det engelska folket har alla skäl att minnas sådana brev som rabbi Herzogs, det var ett brev från en vän.

Från arbetarpartierna i Palestina kom liknande brev till det engelska broderpartiets ledare, som påmindes om att de själva nyligen hade besökt Palestina och beundrat det konstruktiva arbete som oförtrutet fördes vidare där. Även under den svåraste krisen sysslade diskussionen ofta med Balfourlöftet och den anda som ansågs ha besjälat dess givare. Mångfaldigt förrådda och örfilade, vägrade judarna att uppge sina förhoppningar på slutligt samförstånd med England, som fann trogna försva-

rare inom judendomens egna led. Sällan har en högtidlig deklaration blivit så misshandlad av utställaren och så glorifierad av offren!

Bland utompalestinska observatörer som också sökte efter förklaringar till Englands hållning, nämndes ibland antisemitismen som en pådrivande kraft bakom den imperialistiska politiken, den hemliga antisemitismen som antogs existera på engelska ministerialbyråer, där Palestinapolitiken planerades. Man sade ibland: Vitboken var ett antisemitiskt dokument.

Vitboken, liksom hela Palestinapolitiken från Englands sida, var antisionistisk, men inte antisemitisk i ordets traditionella mening. Att reducera konflikten till yttringar av engelsk antisemitism vore att söka dess orsaker långt utanför de centrala krafter som gjorde sig gällande här. En antisemitisk politik i Palestina var omöjlig redan därför att denna bakgårdsidé är inrepolitisk till sin natur, en rörelse som fordrar en försvarslös minoritet inom egna gränser som objekt för rashat, men någon judisk minoritet av denna typ existerade inte i Palestina och därmed inte heller någon judefråga: här var judarna i eget land.

När general Anders polska armékår under krigsåren överfördes från Ryssland till Mellersta Östern och förlades i Palestina inträffade snart några intermezzon som visade dessa reaktionära polacker att de inte befann sig i något ghetto, utan var gäster hos en självmedveten nation, inte en kujonerad minoritet. De palestinska småpojarna hade aldrig

varit i Polen utan hade fötts i Palestina, och när polackerna slog, så slog de tillbaka. Polska skolbarn erfor snart att inte judarna, utan polackerna var en minoritet här, och antisemitismen bland dem kom av sig.

Vid busstationen i Tel Aviv utspelades en sorglustig scen. En polsk överste med grånade mustascher anlände åtföljd av sin adjutant som självsäkert banade sig fram till hållplatsen framför den väntande kön, skrek: "Undan judar!" Den tomma bussen med en av Egged-bolagets undersåtsiga, grova chaufförer vid ratten körde just fram, och chauffören hörde adjutanten, lät polackerna stiga in, stängde dörrarna, kavlade upp ärmarna och gav adjutanten ett fruktansvärt kok stryk medan översten satt hopkrupen på bänken, höll armarna för ansiktet och skrek "Jesus Maria!"

Engelska administratörer betraktade Palestina som ett ekonomiskt och strategiskt objekt, en utrikespolitisk faktor, och deras pro-arabiska politik var inte en antisemitisk gest, utan orsakades av reella kalkyler. Den sionistiska rörelsen var för dem en motståndare med egna aktiva mål, och den engelska fronten vändes följaktligen inte mot enskilda judar utan mot judarna som gemenskap och deras krav på nationellt hem. Denna differens är väsentlig. De terrorister som ödelade Ben Yehuda kan betraktas som produkter av denna engelska antisionism och de konflikter som den manade fram, det var män som reducerade Palestinas problem till dess enklaste former och drog konsekvenserna därav.

Rapporterna om sprängningen hade framkallat irriterade kommentarer i London, där viscount Hall och kolonialsekreteraren Rees-Williams inför parlamentet båda kategoriskt förnekade möjligheten av engelskt ansvar. Lord Winterton betecknade anklagelsen som monstruös och fordrade att represalier skulle vidtagas mot dem som pådyvlade engelska soldater skulden för en sådan förbrytelse, och mr Lipson begärde att regeringen till Palestina-styrkorna skulle framföra parlamentets beundran för deras goda hållning.

Även om man bortser från det undersökningsmaterial, som sammanställdes av Jewish Agency efter attentatet, och mandatregeringens medgivande att deserteringar hade ägt rum, förefaller det inte så otroligt som Lord Winterton ansåg, att engelsmän verkligen hade organiserat dådet. Sedan förhoppningarna om en ändring av den engelska politiken hade grusats, präglades förhållandet mellan mandatmakten och de palestinska judarna av en växande summarisk fientlighet, vars djupa orsaker, som så starkt behärskade judiska sinnen, den engelske ökensoldaten knappast förmådde överblicka. Han hade vandrat från skolbänken till fronten, hade underkastats ökenkrigets och den orientaliska etappens kvarn, hans politiska synkrets var snäv:

"Vi gjorde det förbannade kriget för dom förbannade judarnas skull!"

I Palestina fann han sig ställd inför en väpnad konflikt, när han trodde att kriget var över. Han möttes av en förtäckt propaganda som framställde

judarna som otacksamma bestier.* Han fann funktionalistiska samhällen befolkade av moderna europeiska människor som vägrade att låta behandla sig som "natives" och självmedvetet krävde sin rätt. Soldaten kände sig desorienterad och besviken, rasande över den judiska arrogansen, hotad av den judiska desperationen, isolerad av krisen.

Judiska extremister slog mot engelsk prestige så att det hördes långt utanför palestinska gränser. En partisanrörelse smälter för mycket ihop med miljön för att ryckas upp med roten, man kan antingen krossa den genom att krossa miljön eller ge vika för den. Den engelska regimen gjorde ingetdera, den drog sina styrkor innanför befästa zoner och stannade kvar. En sådan hållning föder växande irritation och ger utrymme åt personlig revanschlust.

"Ge judarna betalt igen!"

Hos säkerhetsstyrkorna måste småningom den tanken ha trängt sig fram att England motarbetade judarna, och att straffrisken vid övergrepp inte var särskilt stor, tvärtom att enskilda chefer säkert skulle se genom fingrarna med sådana saker. Samma dag som Ben Yehuda sprängdes offentliggjordes från London en deklaration enligt vilken Palestina omedelbart uteslöts ur sterlingblocket och hela dess likvidreserv på 100 miljoner pund i engelska

* News Chronicle, september 1946: "Det förefaller som om antijudiska stämningar avsiktligt uppmuntrades bland de brittiska trupperna av högre officerare. Män som står högsta ledningen mycket nära synes inspirera kampanjen. Det finns ingen ursäkt för det,"

banker spärrades; beslutet offentliggjordes efter en serie dementier och utgjorde ett så hårdhänt försök att sätta krokben för judisk ekonomi att palestinska experter trots flera varningar hade avvisat denna tanke. Om kombinationen var svårbegriplig för soldaten, så var judarnas bittra reaktion så mycket klarare, och om soldaten jämförde den med andra kända förhållanden, kunde han knappast undgå att dra den slutsatsen att klart antijudiska åtgärder hade stöd från högsta ort.

Under sådana förhållanden är en bottensats av desperados väl tänkbar, men ansvaret för deras våldsdåd faller i sista hand inte på dem själva.

Namnet David Courtney var välkänt för varje kultiverad palestinsk jude och åtskilliga andra. Courtney kom för palestinensarna under dessa månader att symbolisera engelsmannens smärtsamma, lidelsefulla reaktion inför imperiepolitiken, hans harmfulla protest inför åsynen av sina landsmän som instrument för denna politik. Namnet var en pseudonym under vilken publicisten och författaren Roy Elliot skrev *Palestine Posts* dagliga ledare, Column One. Courtney hade under krigsåren tjänstgjort vid Psychologic Warfare Department, men sedan kommit på kant med regeringens kretsar och övergått till den stora palestinska tidningen, vars intelligenta och vitala förstaspalt under hans regi hade många entusiastiska läsare. Många av dessa kommer troligen att minnas länge en av Courtneys brandartiklar, ett öppet brev till Bevin, publicerat på årsdagen av en annan fri mans anklagelse, Emile Zolas försvar av Dreyfus.

"Ni har förmodligen hört talas om Zola. Han skrev böcker. Men han gjorde någonting annat som var bättre än att skriva böcker. Han räddade en nations själ och en mans goda namn. Han insåg att Frankrikes namn hade vanärats och smutsats av en hop högre officerare, ämbetsmän och politiker, som hatade judarna mera lidelsefullt än de älskade Frankrike eller hedern eller rättvisan. Precis för femtio år sedan publicerades Zolas anklagelse på första sidan av tidningen *L'Aurore*, som inte ägdes av lord Beaverbrook eller lord Kemsley eller lord Rothermere, utan av en viss monsieur Clemenceau. Jag undrar vad ni skulle ha tyckt om J'accuse, om ni hade levat då? . . .

Zola var inte jude. Jag, som ni aldrig har hört talas om, är inte jude. Mina förfäder vilar på en kyrkogård inte långt från Winsford, där ni är född. Antisemitismen i Frankrike vanärade Zola, som inte var jude, mera än den sårade Dreyfus, som var det. Den förfinade antisemitismen i ert ministerium, Mr. Bevin, vanärrar mig och mina förfäder från Devon mera än den kan förolämpa någon jude, levande eller död. Ni vanärrar mig, eftersom ni vanärrar mitt land och mitt folk."

Bomben mot Ben Yehuda var för Courtney som engelsman en större chock än för judarna. Efter katastrofen, när jag kom till Jerusalem för andra gången, ville jag uppsöka Courtney på redaktionen, men han var inte där, och hans artiklar syntes sedan flera dagar inte längre i tidningen; man berättade att Courtney hade drabbats av en nervös kollaps och var sängliggande. Han återvände till arbetet

först efter några veckor, när jag redan hade lämnat staden. En ledarartikel av hans penna publicerades dagen efter sprängningen och den vittnade om vad Courtney kände:

"Otroligt! . . . Ordet överraskar inte, det skall inte hånas. En bävande ångest gömmer sig i detta ord. Och vad det avgörande omdömet än kommer att bli, innebär ordet en förkastelsedom över regeringen i London. Engelsk politik, liksom all den bitterhet som den har orsakat, är otrolig. Igår var allt som en nattmara: den ödelagda gatan, dödens och lidandets fasor, sorgen hos ett helt folk som hade kommit från Europas död och eld för att söka friden i detta land. Nyheten måste ha återgivits i BBC:s morgonutsändning. Mr. Bevin hörde den troligen innan han gick till kapellet. Man måste fråga sig, om han ansåg detta våldsdåd som otroligt, oavsett ryktet om anklagelsen. Ty säkerligen kan ingen man, hur fåfäng och mäktig han än må vara, bevittna en sådan tragedi och förbli oberörd. Ett folk har sårats grymt. Dess hållning inför detta slag kommer att bli ett mått på dess styrka och styrkan hos dess sak."

För betraktaren, som hade bevittnat detta slag och andra slag som Palestinas judar utstod under dessa tragiska månader, var det allra otroligaste just det, att dessa händelser ägde rum under en regering som hade lovat judarna deras upprättelse och som nu handskades med det brutna löftet som med ett tillhygge mot detta folk. Ernest Bevin, utrikesministern, hade varit en vän vars vänskap judarna hade hoppats på, och när han upphörde att vara

en vän, omotiverat och otroligt, blev han värre än en förtryckare av den svage, han blev en förrädare mot den svage.

Därför "Bevin Square".

*

Förhandlingarna om Palestina inför världsrådet tycktes ha stagnerat och spred en atmosfär av obeslutsamhet och olust. Läget ropade efter beslut, demarcher, handling, men ingenting skedde. Några tusen beväpnade gerillakrigare, som inom Palestina spelade rollen av den arabiska folkviljans förkämpar, hotade att omintetgöra den internationella resolutionen om Palestina, som hade samlat nationernas avgörande majoritet och hälsats som en eftersträvd lösning av en historisk tvist. Vinterregnet fortsatte att hölja Jerusalems helgedomar i sina eländiga gråa slöjor, och Jerusalem väntade på nyheter som inte kom.

Sedan den 5 mars hade Palestinafrågan överflyttats till en ny instans: stormakternas råd. Den internationella kommissionen som hade uppsatts för att kontrollera att resolutionen blev genomförd, vägrades fortfarande inresa, och dess första månadsrapport plus en specialrapport om säkerhetsläget i Palestina hade avfattats inte i Jerusalem utan i Lake Success. Rapporterna hade överlämnats till säkerhetsrådet, som beslöt att inkalla stormakterna, rådets fem permanenta medlemmar, de fem stora, för konsultationer inbördes och med uppdrag att informera rådet om åtgärder som stormakterna kunde finna lämpliga här.

England lät omedelbart meddela genom sin delegat att det betraktade sig förhindrat att delta i sådana överläggningar, och de fem stora reducerades därmed till fyra stora. Av stormakterna var Ryssland den enda som fortfarande oryggligt stödde resolutionen och krävde effektiva åtgärder för att förverkliga den, Amerika var fundersamt, Frankrike vacklande, Kina absolut indifferent, sedan det hade nedlagt sin röst den 29 november. Hur fungerade för övrigt denna internationella apparat som fortfarande ansvarade för säkerheten i det Heliga landet?

Formellt hade Palestinakommissionen en anseelig handlingsfrihet, med fullmakter för alla åtgärder inom resolutionens ram; men resolutionen var redan uppriven av händelserna och kommissionen kunde inte mot mandatmaktens vilja hävda sin auktoritet i Palestina. Första rapporten från kommissionen hade framhållit det kaotiska läget och fordrat ingripande av en internationell polisstyrka, om det överhuvud skulle finnas några möjligheter att genomföra planen. På denna väsentliga punkt brast emellertid kommissionens fullmakter: en internationell styrka kunde inte inkallas utan samtycke från säkerhetsrådet, och rådet hade därvid att avgöra frågan om ett fredshot förelåg.

Enligt resolutionen av den 29 november skulle säkerhetsrådet som fredshot behandla varje försök att kullkasta den lösning som delningsbeslutet föreskrev. Denna bestämmelse var emellertid inte omedelbart bindande, och säkerhetsrådet hade ytterligare att verkställa egna undersökningar av läget

och därvid avgöra om ett internationellt ingripande verkligen behövdes. Detta avgörande hade för stunden av säkerhetsrådet hänskjutits till de fem (fyra) stora, som ålades att avge ett yttrande inom tio dagar. Om internationellt ingripande föreslogs av denna instans, måste säkerhetsrådet bestämma vilka medlemsstater som skulle ställa de nödvändiga väpnade förbanden till förfogande, men hade dessförinnan att betänka, huruvida det låg inom rådets förmåga att påtaga sig det ansvar som ett sådant steg innebar, etc.

Fältet låg sålunda öppet för gräset att gro på. Även om internationellt väpnat ingripande anbefalldes, och även om de anmodade medlemsstaterna utan reservationer ställde styrkor till förfogande, var det ännu inte bestämt om någon insats skulle äga rum, det återstod för säkerhetsrådet att axla ansvaret. Rådet var inte någon enstämmigt beslutande instans, utan sammansatt av elva nationer med mycket olika uppfattning om lämplighet och behov, bland dem Syrien, vars soldater redan i hemlighet invaderade Palestina och som skulle göra alla svårigheter mot ett antiarabiskt beslut. (Senare, när den syriske delegaten under en period satt som ordförande i rådet, lyckades han också "tappa bort" ett telegram från medlaren Bernadotte och tvingade därmed Trygve Lie att telefonera till Cairo för att från Bernadotte erhålla texten.) En annan rådsmedlem var England, vars vägran att delta i några beslut om Palestina allt mera liknade medveten obstruktion av planen.

Under sådana förhållanden framstod säkerhets-

rådets förnyade appell till alla regeringar och särskilt folken inom och omkring Palestina, att göra allt för att undanröja eller minska oron, som en platonisk fras utan några utsikter att bli hörsammad: fem arabstater var på krigsstigen, för Palestinas judar hade det varit liktydigt med självmord att underlåta några åtgärder som kunde förstärka samhällets värn mot den uppenbara faran. Debatten om fredshotet skulle verkligen, som Cadogan sade två månader senare, inveckla rådet i ofruktbar dispyt. Utanför världsrådet fortsatte protesterna mot Palestinaläget att flamma upp, och ett av de resoluta inläggen kom återigen från Englands parlament, där mr Warbey gjorde denna fråga:

"Varför har man inte rapporterat fredshot till säkerhetsrådet och begärt dess bistånd, när 80.000 man engelska trupper inte förmår skydda Palestinas gränser mot en fientlig invasion?"

Sådana frågor seglade emellanåt upp över den internationella debattens dödvatten och blev hängande som klara bubblor i luften, till allas beskådande. Små uppriktiga barn brukar fråga på detta sätt, och H. C. Andersens barn gjorde det, när det inför alla människor förvånat utpekade den nakna kungen.

Medan Palestina pyrde, och medan arabiska grupper med allt mera krigsmässig utrustning passerade över Palestinas gränser, fortsatte kommissionens "fem ensamma pilgrimer" oförtrutet att arbeta på undersökningar och rapporter, tydligen beslutna att trots alla svårigheter göra allt för att genomföra delningsplanen så långt det var möjligt.

Sedan gerillakriget hade slagit rot i Palestina hade kommissionen uppgivit sina förhoppningar om att organisera Palestinas arabiska stat och den ekonomiska unionen och koncentrerade numera sina krafter på en judisk provisorisk regering för Palestinas judiska del, som beredde sig att efter mandatets utgång fullgöra sin part av resolutionens plan. Från Palestina meddelades att en sådan regering redan var i det närmaste klar, sammansatt av palestinska medlemmar av judiska nationalrådet och Jewish Agencys exekutiv.

Kommissionen lyckades också slutligen erhålla mandatregeringens tillstånd att sända en grupp rådgivare och experter till Palestina för att på platsen, utan delad auktoritet, förbereda kommissionens arbete. Ankomsten av detta "advance party" utgjorde för Palestina under dessa dagar det första reella livstecknet från den internationella församlingen.

Arabiska varningar till kommissionen hade inte saknats, förstuckna hotelser och personliga brev som meddelade att världsrådets utsända riskerade sina liv i det Heliga landet. Dagarna före observationernas ankomst hade de arabiska gerillastyrkorna kraftigt ökat sina angrepp mot Jerusalemvägen, där gruppen antogs passera på färden från Lyddas flygfält, och de reguljära judiska transporterna måste under dessa dagar slå sig fram genom kraftiga spärrar; araberna försökte tydligen hindra de utsända att nå sitt mål. Mandatmakten beordrade motåtgärder, som ännu en gång gav en uppfattning om vad denna makt hade kunnat uträtta, om den

hade önskat det. Delegaterna mottogs av en säkerhetsstyrka i Lydda, övernattade på aerodromens hotell, och överfördes flygvägen nästa dag till Cunningshams privata flygfält, Kalandria, nära Jerusalem, medan några andra poliskonvojer skickades ut som en skenmanöver för att vilseleda araberna. Gruppen kom välbehållen fram.

I Jerusalem placerades delegaterna bakom tredubbla taggtrådsbälten inom säkerhetszonen, inkvarterade i ett rekvirerat arabiskt hus, som ställdes under polisbevakning. Så befann sig delegaterna inom en belägrad fästning, bakom lås. Gruppens expert på säkerhetsfrågor var den norske översten Roscher-Lund; några dagar efter ankomsten ringde jag upp honom från hotellet och överenskom om ett möte.

Gatorna var plaskvåta av regnet, när min hustru och jag kort före skymningen kom fram till säkerhetszonens första gatuspärr på King George avenue, legitimerade oss, passerade och vandrade vidare i riktning mot regeringskvarteren, där den andra polisspärren väntare. KFUM-hotellets modernistiska torn stod som en väldig släckt fyr i regndiset, och enstaka skott knallade som vanligt någonstans längs stadsfronten mellan den arabiska och judiska zonen; emellanåt hackade en kulspruta långt borta, ackompanjerad av regnet som trummade hårt mot asfalten.

Nyheter från de senaste dagarna var den palestinska vardagens vanliga beklämmande nyheter, endast mera omfattande och envisare än de hade

varit för några månader sedan, de växande ackorden i en tragisk uvertyr; avgörandet förestod ännu. Haifa var åter ett centrum för sammanstötningar, och stadens engelska garnison hade nyligen, samma dag som brigadgeneral Jones från Jerusalem utfärdade sin varning för opartiska repressalier, sprängt ett modernt trevåningshus inom den judiska zonen, därför att skottlossning hade observerats från huset. Elden från arabiska krypskyttar som uppehöll sig i en annan byggnad några kvarter bort, hade under några dagar skördat 35 sårade och 7 döda judar. När utrymningsordern kom som förberedelse till sprängningen, försökte judiska kvinnor tränga in i byggnaden för att hindra soldaterna, men kvinnorna kördes bort och sprängningen ägde rum, några inventarier fick inte evakueras från det dödsdömda huset.

Sjutton araber hade omkommit i Haifa, när Salameh-byggnaden sprängdes av Sterngruppen med en explosionsladdning som kom hela staden att skaka. En arméofficer hade stupat utanför Armon-biografen, under arabisk eld, när officeren försökte undsätta en sårad jude. Sexton Haganah-soldater och en journalist hade dödats på återvägen från en aktion mot Ramallah norr om Jerusalem; de hade omringats av hundratals araber och åtta av gruppen hade sträckt vapen efter en långvarig batalj, men också dessa hade nedskjutits av araberna, när några brittiska pansarbilar närmade sig platsen. De första kontingenterna brittiska trupper var i färd att lämna Palestina. Regeringen organiserade och beväpnade arabisk bypolis; hundratals

araber hade redan deserterat från den reguljära polisen.

Andra fragment från dagskrönikan: Vid Jerusalems militärdomstol hade tre underofficerare dömts till fyra års fängelse för försäljning av vapen till araberna; domaren hade sagt: "Ni har kommenderats till detta land för att bevaka ordning och lag, och ni handlar med vapen som kommer att användas mot denna ordning." Sex syriska fångar, tagna av ett arméförband en månad tidigare, anklagades inför domstolen för vapeninnehav och för skottlossning mot regeringens folk. Arabiska Exekutivens juridiske rådgivare, Henry Cattani, bestred domstolens jurisdiktion: domstolen var en produkt av mandatet som hade instiftats av Nationernas förbund, sade advokaten, men eftersom Nationernas förbund hade avsomnat, var också mandatet ur kraft och därmed domstolens rätt att avkunna domar. Domstolen avvisade detta överraskande angrepp mot mandatet, vars existens numera var viktig endast för regeringen och dess domstolar. Syrierna bestred sin skuld, förhandlingarna fortsatte.

Framför oss, bortom regeringens avspärrade byggnader, stod i skymningen Jerusalems tusenåriga murar, från vilka blockaden, som förut, upprätthölls mot Gamla stadens judiska kvarter. Maskingevär på murkrönen fortsatte att beskjuta området där mänsklighetens helgedomar befann sig — Helliga gravens kyrka, Via Dolorosa, Klagomuren, Omarmoskén — platser där seklerna blev små. En protest från amerikanska kristna hade redan för månader sedan understrukit det orimliga däri, att

”ett kristet lands regering tolererade och tydligen också uppmuntrade denna blockad av den Heliga stadens heligaste platser”, och att blockaden medgavs ”tydligen av krassa politiska skäl”, men hur många sådana protester hade det varit och vilken verkan hade de haft?

Från mandatregeringen kom fortsatta påtryckningar på Jewish Agency att evakuera judarna från dessa kvarter, där judar hade bott före Kristi tid. Regeringen framhöll som förut att om försvararna av Gamla staden avväpnades, skulle också freden inom detta område vara tryggad, och att obehäpnade ortodoxa judar inte riskerade arabiskt övervåld. (Under arabkravallerna 1929 och senare hade just denna församling, som var beroende av regeringens skydd och saknade eget försvar då, förlorat en hel del folk.) Jewish Agency svarade att omkring 30.000 araber inom Gamla staden stod emot 1.700 judar, att ammunition och vapen såldes öppet där och att regeringen inte hade gjort några åtgärder för att avvåpna de arabiska skyttarna, av vilka många var transjordanier, iraker, syrier och inte ens anmålt en uppfattning att dessa araber utgjorde en fara för freden. Under sådana förhållanden önskade judarna inte evakuera området, de ville överhuvud taget inte gå, de ville vara i fred.

Skotten fortsatte att knalla, ackompanjerade av regnet. Från den ena barrikaden till den andra var det omkring trehundra meter våt asfalt. Där spärrades gatan av en bastant järngrind, och ett tredje taggtrådsbålte löpte vidare i gatans längd, så att regeringshusen var på ena sidan av taggtråden, och

FN-delegaternas provisoriska bostad på den andra. En blåuniformerad konstapel granskade åter våra pass, ringde upp översten och lät oss därefter passera längs en smal korridor mellan husväggen och taggtråden. Delegationen skulle befinna sig inom närmaste kvarter om hörnet. Av gammal journalistisk vana sökte vi först upp det prydligaste huset och ringde på vid porten, som öppnades, varefter vi såg en arabisk tjänarinna som förskräckt betraktade oss från en halvtrappa. Vi retirerade till vaktkuren, och konstapeln sade:

— Nej, inte det huset, det är arabiskt, fortsatt runt nästa hörn, in på gården.

Bakom detta hörn upptäckte vi en ny grind, och innanför grinden ett förfallet träskjul med vidöppen dörr genom vilken osande kolrök vältrade som ett moln. Inne i träskjulet fann vi den tredje vaktposten som svängde en tidning över den rykande kaminen och svor över den. I skjulet fanns utom plåtkaminen ett trasigt bord och vraket av en rottingfåtölj med sönderriven flätning, utan säte. Vakten bekräftade att delegationen bodde där och pekade på en källardörr, ropande inåt:

— Visitors to see colonel Lund!

Den norske översten var som människotyp en praktfull representant för sitt norska folk — ståtlig, orubblig, vänlig, med genuint nordisk uppfattning om hur förhållandena skulle vara för att man skulle gilla dem, en personlig vän till Trygve Lie. Som delegat från Förenta nationerna hade han omedelbart efter ankomsten törnat ihop med mandatrege-

ringens armbåge, men han småskrattade ironiskt och lugnt när han visade oss in:

— Ja, ni måste ursäkta oss, sade han, men vi bor ganska primitivt här.

Hur hade den internationella delegationen installerats av sina värdar? Några trappsteg förde ned till en halvkällare, som antagligen hade använts som tjänarbostad, innan regeringen rekviderade dessa lokaler för kommissionens räkning. Taket var så lågt att översten måste böja ned huvudet för att komma igenom närmaste dörr. En dörröppning var bruten rakt genom muren och bristfälligt putsad. Det var fläckar på rappningen, golvet var av cement, rummen var knappt upplysta och tomma.

Enda bekväma möbeln i överstens rum var en bred säng med rosafärgade filter, vidare fanns där ett kantstött skåp, två enkla träbord och två stolar; översten erbjöd oss stolarna och satte sig själv i sängen. Ett dokumentskrin stod på bordet och bredvid låg några askar Players, en oskärmad lampa brann i taket, ett elektriskt värmeelement glödde vid väggen som en lyxpijs i denna omgivning. Fönstret var öppet, men det var nästan i jämnhöjd med marken och täcktes på utsidan av ett flätat järngaller. Genom gallret blåste Jerusalems fuktiga vind, och med vinden kom rökskyarna från den rykande kaminen i vaktskjulet vid dörren. Översten såg sig omkring, växlade ett ögonkast med oss, ryckte på axlarna.

Om en regering vill upplysa en delegation att den inte är välkommen, kan den knappast göra det med större eftertryck än den gjorde här, tänkte jag.

Men denna delegation var ändå inte vilken delegation som helst, den hade kommit på uppdrag av världsrådet, det internationella samarbetets högsta instans, den representerade rådet. Den engelska armbågen träffade inte bara delegaterna själva utan riktades mot delningsplanens idé. För hundrade gången kunde man erinra sig att resolutionen på Englands begäran hade upphävt mandatet och kreerat denna plan, och anblicken av delegationen i denna källarvåning, omgiven av poliser, föreföll ånyo på det mest oförblommerade sätt bekräfta att England inte önskade delningen och inte önskade uppgge mandatet. Ur imperialisternas synvinkel var delegationen en fientlig part, på samma sätt som sionisterna var en fientlig part, därför att deras verksamhet betydde mandatets slutliga fall, och regeringen erbjöd delegationen pliktmässigt sitt beskydd, men gjorde ingen hemlighet av sin ovilja. Men några gränser måste det ändå finnas för diplomatisk chikan!

Översten reste sig från sängen:

— Kom med, så skall jag visa er något.

Vi passerade ännu ett par dörrhåll och kom in i ett trångt badrum: golvet var smutsigt där inne, badkaret hade fläckar och på botten av karet låg en svart kaka av smuts och sot. Om delegationen ville bada efter resan, måste den göra rent själv, om delegationen ville äta, måste den laga maten själv. Det arabiska tjänstefolket, som hörde till huset, hade försvunnit samma dag som degelationen hade anlant: araberna riskerade inte att arbeta för delegationen som hade de arabiska aktivisternas

förbannelse över sitt huvud, och judiskt tjänstefolk hade ingen tillåtelse att beträda zonen, det fordrades förhandlingar för att ordna detta. Två kvinnliga sekreterare lagade måltiderna av polisens ransoner över en primus.

I jämförelse med denna våning var Hotel Edens gästrum verkligt komfortabla, trots de utslagna fönstren och de trasiga dörrarna, korsdraget genom matsalen och hotande svårigheter med vatten. Översten skakade på huvudet till svar på en fråga, om han kunde äta middag med mig på hotellet, och smålog roat:

— Ensamma kommer vi inte ut härifrån, så länge regeringen ansvarar för oss. Vår rörelsefrihet är naturligtvis garanterad, om vi önskar se något, men endast med regeringens eskort och under dess kontroll. Vi måste tills vidare finna oss i dessa arrangemang, mina rapporter måste utarbetas först, vi skall se hur långt de tänker gå. En fördel är ju att man kan arbeta ostörd, några veckor kommer det att behövas, fastän vi arbetar hela dagarna, det är mycket att göra. Sedan skall ingen hålla mig bakom taggtråd längre.

Det hade redan mörknat när vi efter två timmar tog avsked av översten med ömsesidig önskan om ett långt liv. Regnet hade upphört. På vänster hand, bakom taggtråden, reste sig King David Hotel med sin sprängda flygel; utanför hotellet hade arabiska skoputsare utbytte de gamla postvyerna över Jeru-Jerusalem och sina franska kort mot nya fotografier av mördade judar för sensationslystna köpare. Andra grinden stängdes bakom oss, en trasigt klädd

arab vandrade förbi med kefiaduken fladdrande på ryggen. Skyarna drev över hustaken, på avenyn syntes ljuspelarna från passerande bilar.

Utanför zonspärren stod andra barrikadvakter framför infarten till Jewish Agencys massiva, fästningslika byggnad som med sina brutna flyglar famnade den grusade gården. Männen från civilgardet bar blanka kapuschonger över huvudet, bakom dem var en spärr av järnbalkar dragen tvärs över gatan och längre bort kom ännu en spärr. Vi svängde in på gården. Det lyste fortfarande från den judiska högborgens fönster, de arbetade länge om kvällarna.

På pressavdelningen pratade några amerikaner med Gershon Hirsch, Jewish Agencys talesman, som dagligen under presskonferenserna slagfärdigt besvarade en korskeld av frågor från palestinska och utländska journalister, den konstanta källan bakom formeln: "Från officiellt judiskt håll erfares..." Hirsch var högväxt och tung, föreföll ofta trött, men fortsatte att arbeta med samma envetna energi som kom Palestinas judar under dessa ödesdigra månader att trotsa de svårigheter som varje dag placerade på deras axlar.

Rapporter om den fortgående undersökningen av morden vid Ben Yehuda fortsatte att komma in till pressbyrån, och det nya materialet förändrade ingenting av den ursprungliga bilden, utan kompletterade endast de anklagelser som första dagen hade kommit den uppskakade Courtney att utropa sitt: "Otroligt!" Material från den judiska under-rättelsetjänsten, arabiska avståndstaganden, beedi-

gade rapporter från ögonvittnen och experternas utlåtanden om de vrakdelar som hade påträffats på platsen, löpte samman till den tavla som tio dagar senare skulle föreligga i sin slutgiltiga form: Den engagerade pansarbilen var polisens egendom, de sprängda truckarna var från armén. Männen var engelsmän, inga araber hade befunnit sig bland dem. En vecka före sprängningen hade en pansarbil av samma typ stulits av polisdesertörer från säkerhetstjänstens förråd, men myndigheterna hade inte meddelat något om stölden. En medarbetare från *Palestine Post* berättade att tidningen hade anskaffat privata informationer om deserteringarna och stölderna, men en artikel som behandlade detta material hade stoppats av den engelska censuren. Fastän flera polisvagnar hade befunnit sig inom området vid tiden för sprängningen hade ingenting blivit gjort för att hejda den misstänkta bilen etc. Regeringen var obenägen att fästa något avseende vid rapporterna.

Denna kväll sade Gershon Hirsch där han satt lutad över en packe Palcor-telegram från Lake Success:

— En upprepning av Ben Yehuda är möjlig. Ingen vet naturligtvis var nästa attentat kan äga rum. Men vi tror inte att denna sprängning var den sista, och våra vänner bland regeringens folk tror det inte heller.

Några dagar senare, innan slutrapporten om Ben Yehuda var avlämnad, sprängdes Jewish Agencys ena flygel vid en våldsam explosion, som sårade ett hundratal personer och sände sex till bårhuset.

Bland de omkomna var den 72-årige Leib Jaffe, chefen för Keren Hayesod, uppbyggnadsfonden, en av de fåtaliga ännu levande delegaterna vid Herzls första sionistiska kongress.

En personvagn från amerikanska konsulatet i Jerusalem hade kört upp framför Jewish Agencys huvudentré och lämnats där av sin chaufför, Anton Daoud, en kristen arab från Betlehem. Vakterna vid porten kände Daoud från många tidigare besök och hade låtit vagnen passera, liksom de lät honom avlägsna sig när han förklarade att han hade ett ärende ut. Ingen anade att den stora vagnens bagagerum var laddat med sprängämne. Vagnen stod obekvämt framför entrén och några vakter rullade den undan mot flygelbyggnaden, där bilar brukade parkeras. Väggarna störtade in över illustrationsbyrån och arkivet och återskallet från den våldsamma krevaden blandades åter med det klingande ljudet från tusentals fallande glasskärvor. Jewish Agency började brinna.

Man antog att Anton Daoud var köpt. Ännu ett förtroende hade brustit, slagits sönder av eld. Gerschon Hirsch fördes till lasarettet, skadad i ögonen av glaset.